Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

(«СВЕТ») Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР

Газет арадувла 1923 шера дешз • ШИНАРА, 4 март, 1975 шу. • № 27 (6170). • Мах 2 кап.

КОЛХОЗАШКА ОТЧЕТНО-ХОРЖАМИЙ СОБРАНЕШ

РЕСПУБЛИКА колхозашка дIайолаеннай отчетно-хоржамий собранеш. Колхозхой чот еш ба пятилетка диълагIча, къоастамбеча шера шоаш даьчун, шоашта карагIдаьнна дика мел дар хьагулду, терко тIайохийт ца деш, бIарг тIа ца отташ дисачунна, дувц дувлийта гIалаташи кхоачамбоацараши, уж дIадахара де дезараш белгалду.

Отчетно-хоржамий собранеш укх шера колхозашка чакхйоал КПСС ЦК декабрьски (1974 ш.) Пленума решенеша, КПСС Центральни Комитето партега, советски халкъага даьча Кхайкаралб наьха политически къахьегамех хьинар айдаьча хьале. Пятилетка чакхйоалача шера керда кхы а доккхагIа толамаш даха аьнна парте баьча тIахьехама жоп луш колхозхоша шоай собранешка дувц, продукци дукхагIа яккхара а пачхахьалкхенга йохкара а, хьалкхееш йолча культурай хьувкъам лакхбара, хьайбай боахам алсамбаккхара де деза хоадам болаш дола хIамаш.

Отчетно-хоржамий собранеш чакхъьеннай Грозненски районерча Ленина, 1 Мая цIерагIча, «Советская Россия» яхача колхозашка, Веденски районерча Ленина цIерагIча колхозе, иштта кхычахьа.

Республика колхозашкара собранеш хIанз дIайолаенна мара яц. Колхозий правленей балха отчеташка ладувгIаш чIоагIа терко тIаяхийта еза цар ца деш дисачоа, цар балха бе ма-боаггIара мах бара. Дагакхаба деза ер шу пятилетка чакхйоала шу хилар. Долче, укх шера чакхдаккха деза диъ шера данза дисар. Бокъонца къоастамбеш дувца деза колхозий боахам дIахо дегIабоалабара дешаш. Лаьттанцара йоала, хьайбашкара йоаккха продукци дукхагIа яккхара де дезараш дувцарал совгIа йоккха терко е еза из кхы а дикагIа, цунга дIадодар кIезигагIа хилийтара, къахьегама овсарде лакхъяра. Иштта терко е езаш да социалистически яхь вIаштIехьйоаккхилга тоадара, цу балха тIа ниисъенна ледарлонаш дIаяхара дешаш, колхозхой вахара хьалаш тоадела, баьча балхах материальни а моральни а совгIаташ далара дешаш.

Дувцача деша юкъмоттиге хила деза колхозий боахама церрига доакъош сихагIа дегIадовладара, цар беш бола пайда алсамбаккхара де дезараш. Республика колхозашка дукха балхаш де дезаш да хьайбай боахам индустриальни ларда тIа баккхара, дуккхача колхозашка кIезига шура йоах хIара Iаттагара йоаккхар лаьрхIача, боахама из дакъа айдара дукха къахьега дезаргда.

Щудухьа собранешка долаш дар гуччахьа дIа а оалаш, хьалеха дезачукгара де дезар хьа а дехаш хьинаре дакъа лаца деза колхозхоша. Укхаза боккха лоархIам болаш да колхозни демократи чIоагIа лелаяр.

ХIанзарча хана боккха ба специалиста лоархIам. Собране дика къоастамбеш дувца деза колхоза хIара специалиста ший лекхар кхоачаш мишта даьд. Колхозе председателалла, правлене членалла, ревизионни комиссена юкъе харжа беза тахка а техка бовзаш, колхоза боахам бовзаш, цунна кулгалле ховргдолаш, тIадехка декхараш цIена кхоачашде могаргдолаш бола нах.

ХIанз бIаьсти йовлаш латтача хана дукха балхаш да юрта боахаме де дезаш. Доккхий да республика колхозаша пятилетка чакхйоалача шера шоашта тIаийца декхараш. ХIара гектара тIара ялат 21,8 центнер, хьажкIаш 35 центнер, генараш 14 центнер, шекара свекла 236 центнер, баьцадаараш 135 центнер, коартолаш 110 центнер, тхьамка 13,2 центнер, шура хIара Iаттагара 2160 килограмм, фуаш яхкача котамгара 147, устагIан тIера тха 4,6 килограмм даккха лаьрхIад. Уж декхараш кхоачашдара тIехьа хьинаре къахьегаш ба хIанз колхозхой. Бакъда массанахьа дац боахамашта доаггIача тайпара доал, моттигаш я лаьтта тоадара, техника лерттIа лелаяра е еза йоакхо ца еш, дIадийнача ялаташта Iунал ца деш, хьайбай фермай балха кIезига терко еш, бIаьсти дIаде дезача фуи йоакхо ца еш, продукцега дIадодар дукха долаш, культурай хьувкъам лоха болаш. Уж церрига дешаш юха ца гIерташ майрра, хьадда дувца деза, цу гIулакха бехке барий цIераш а йоахаш. ХIаьта уж кхоачамбоацараш дIадахара де дезараш белгалде деза собранешка.

Колхозашкара отчетно-хоржамий собранеш чакхъяха ма-йоаггIара чакхъяхара гIо де деза партийни, советски, боахама органаша.

Боахама кулгал мишта де деза хьехаш йола школа хиларга хьежжа, колхозашкара отчетно-хоржамий собранеш дика вIаштIехьяьха чакхъяха еза, цар колхозхошта гIо де деза укх бехктокхамерча шера хьалхашка латта декхараш толаме кхоачашдара.

ЧЕХОСЛОВАЦКО-СОВЕТСКИ ДОТТАГIЛЕН СОЮЗА ХАЛКЪИЙ ДОТТАГIЛЕН ОРДЕН ЯЛАРАХ ДОЛА

СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

Чехословацки Социалистически Республикан Советски Союзеи халкъашта юкъера доттагIали дIа-юха леладу гIулакхаши чIоагIдеча а дегIадовладеча а карагIдаьнна доккхий гIулакхаш бахьан долаш чехословацко-советски доттагIлен Союза лойла халкъий ДоттагIлен орден.

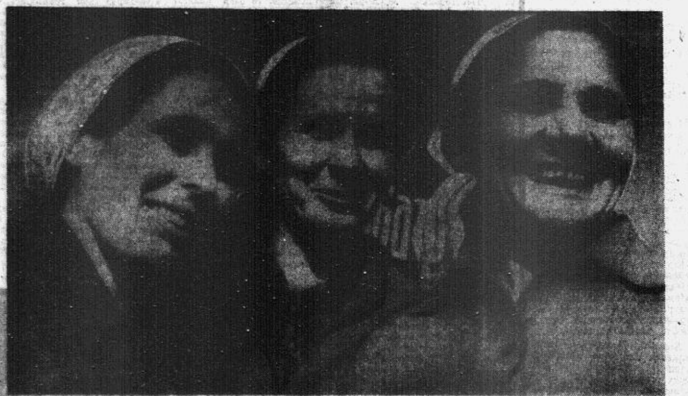
СССР Лакхехьарча Совета Президиума
Председатель Н. ПОДГОРНЫЙ.
СССР Лакхехьарча Совета Президиума
Секретарь М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль.
28 февраль, 1975 шу.

ПОЛЕТЕ — БАРХI СПУТНИК

1975 шера 28 феврале Советски Союзе урагIъяхийтай Лаьттан искусственни спутникаш «Космос-711», «Космос-712», «Космос-713», «Космос-714», «Космос-715», «Космос-716», «Космос-717», «Космос-718». Уж церрига бархI спутник орбита тIа яьккхай цхьан ракета-носителаца.

Спутникаш тIа оттаяь аппаратура лерттIа болх беш я. Цигара хьайоагIача информацена обработка еш я координационно-вычислительни центр.

КХАЛНАХ-МЕХАНИЗАТОРАШ

Укх деношка дукха нах гулбеннабар Грозненски района «Пригородный» яхача совхоза культура ЦIагIа. Уж цига баьхкабар Грозненски района кхалнаьха-механизаторий IV-ча слете дакъа лаца.

Ше цу слете доклад еш КПСС Грозненски райкома хьалхарча секретара Ю. В. Сухорукова дийцар нийслагIча пятилетка диълагIча шера района юрта боахама къахьегамхошта карагIдийннача толамех, укх шера кхоачашде дезача доккхийча декхарех. Района дIадахача шера планал совгIа 3000 тонн ялат дехкад пачхахьалкхенга. Юртбоахама продукцена реализаци ярах 3 миллион сом совгIа пайда хиннаб.

Уж толамаш доахача маIача наха ниисса шоашкара доаггIаш дола дакъа юкъедихьад районерча боахамашка къахьегача кхалнаха-механизтораша. ДIадахача шера района колхозашкеи совхозашкеи болх беш яр 500 совгIа кхалсаг-механизатор. Къаьстта камаьхала а йоалаш къахьийгар кхалнаха-механизатораша — «Горячеисточненский» совхозерча комбайнера Дудуркаева Каметас, «Загорский» совхозерча механизатора Максудова Зинас, № 1 йолча шурий совхозерча машинашца доахан деттача оператора Макаева ПаьтIамата, кхычар. Цар болх бу тоъал ха я. Шоашта карагIдувлача дикача гIулакхашца кхыбола кхалнах шоашта тIехьабоах цар механизатора говзал караерзаяь къахьегара.

ШоллагIа шу мара дац Ахматханова Нугайрата «Пригородный» совхозе механизаторалла болх бу. Бакъда, цу лоацача хана цо дIахьекхад маIача нахал вIалла тIехьа ца юсаш трактора тIа болх бе кхалсага могаргдолга.

Хьаэцаргъя вай, масала, «Горячеисточненский» совхоза механизатор Левина Галина. ДIадахача шера аьхки ше комбайна тIа болх беш йолаш 4000 центнер ялат аьрдар цо. ХIаьта нийслагIа пятилетка чакхйоалача шера кхы а дукхагIа ялат чуэцеи ардеи лаьрхIа я нов. Левина.

Механизатора говзал караерзаяь цхьа-ши шу мара деце а, балхах дика кайоалаш къахьегаш ба «Аргунский» совхозера Рвачева Александра Петровна, «Пригородный» совхозера Ахматханова Нугайрат, «Загорский» совхозера Татаева Кусу, «Ермоловский» совхозера Гайсултанова Яха, «Советская Россия» колхозера Элимханова Лиза, кхы дуккха бараш.

Пятилетка чакхйоалача шера кхы а беркатегIа къахьега дезаш ба Грозненски района юрта боахама болхлой. Цар къовсам лоаттабу 100 эзар тонн ялат, 44 эзар тонн баьцадаараш, 12 эзар тонн сом чубара тIехьа, хIаьта пачхахьалкхенга дохка деза 24 эзар тонн дулх, 65 эзар тонн шура.

Декхараш доккхий да. Уж сийленца кхоачашделга дукхагIча даькъе механизаторех тийша да. Цудухьа мамогга шерде деза механизаторий мугIараш.

СУРТА ТIА: (аьрдехьара аьттехьа) слете дакъа лоацаш хинна «Загорский» совхозера трактористкаш Хачукаева Хакимат, Къахьегама Щеча Байракха орден лелаер Максудова Зина, Татаева Кусу.

Н. ПЛИЕВА сурт.

ХЬАЛХА ЛАТТАЧА БРИГАДЕ

Грозненски района «Пригородный» совхоза цхьоалагIча отделене баьцадаараш кхедеш 5 бригада я. Царна юкъе яьржача социалистически эхье дIадахача шера хьалхара моттиг яьккхар Голубь Клавдия Кузьминичнас кулгалдеча бригада коллективо. Iажаш гулбара план цкъа а ахаьзен, хIаьта помидораши кабуци кийчъяра план 120 процент кхоачашйир бригадо.

Кхы а овсарегIен беркатегIен къахьега лаьрхIад бригада болхлоша нийслагIа пятилетка чакхйоалача шера. Цар дошденнад хIара гектара тIара 200 центнер помидораш (план 184 центнер), 140 центнер Iажаш (план 135 центнер), 280 центнер кабуц (план 360 центнер), чуя, планах йоагIачул дукхагIа нарсаши болгарски бурчи гулде.

Декхараш низкъало да. Бакъда, бригада коллектив Iема я ше тIаийца моллагIа декхар, мел хала дар аьнна бе-башха доацаш, сийленца кхоачашден, из толаме кхоачашдара мел эша кхоачам хьалхагIе а вIаштIехьбоаккхаш цу гIулакха йоагIаш йола кийчо ен. 1974 шера гурахьа дена дика лард еллай хургболча хьувкъама. Iалаш а даь тешшаме лорадеш да тайп-тайпарча баьцадаарий фу, боарамагIа минеральни моттигерен удобренеш тоссаш хьаьндаьд лаьтташ. ХIанз цу кхашка хий дуллаш ба цига. Из болх къаьстта дика беш хиларца белгалваьннав опыт йола поливальщик Кутаев Султан. НормагIа 0,4 гектар йолча, хIара дийнахьа цун вIаштIехьдоал 0,8 гектар лаьттан тIа хий дилла.

Сом лата бешамаш 60 гектар я бригадe. Еррига Iажий гаьнаш йоаггIача бесса еIа я.

ХIанз совхоза парникови боахаме къахьегаш ба бригада членаш.

Парникашкара балхаш сихденнад. Укхаза хIанзе а хьатIаденад 2000 тонн ширдаьнна кхо. Баьцадаараш леладераща хьинаре къахьег. 22 январе дIабоалабеннаб уж парникашка кабуца фу дIаде, 27 январе — помидораш, 30 январе — болгарски бурч.

Шоайла социалистически яхье баьнна къахьегаш ба бригадацара болхлой. Рамаш сихагIа хьалъюзаш хиларца яхье хьалхле лелаеш ба коммунист Стадновская Екатерина, Темурзиева Хьайбат, Гайтемирова АсмаI.

ХIаьта парниковн маташ вIашагIъеххараштa юкъе белгалбаьнна дика къахьегаш ба Чапанова Белита, Шамаева Аружа, Хаджимурадова Дапу, кхыбараш.

Шоай декхарех дика лоархIабу совхоза гIишлошъеча бригадацара плотникаш Кочетков Петр, Ахмадов Мату, Сулимов Абусупьян.

А. ШАМСУДИНОВ.

КПСС Центральни Комитете

ХАЛКЪИЙ ХУДОЖЕСТВЕННИ ПРОМЫСЛАЙ ХЬАКЪЕХЬА

«Халкъий художественни промыслай хьакъехьа» соцам баьб КПСС Центральни Комитето.

Традиционни художественни промыслаш дIахо дегIайоалаяра дешашта партийни, советски, общественни организацей, творчески союзий, министерствайи ведомствайи уйла тIаерзаянза яргIйоацаш лоархI КПСС ЦК-ас, йоах соцам тIа. Советски социалистически культурах дIахада йиш йоаца дакъа лоархIалуш йолча халкъа декоративно-прикладной искусства чIоагIа влияни ю художественни чамаш хьахилийтара, йIаьхий ю профессиональни искусствон промышленни эстетика выразительни средстваши. Халкъий мастерий творчество вай мехкея доазол дехьеи массане а къоабалъяьтIаийца я. ДикагIча эстетически сурташца белгалйоал лакови миниатюра, финифть, дахчан тIа, тIехка тIа, кхерий тIа цу догамаш, керамика, куца лелаю янтарин хIамаш, кIувсаш, исторически вIаштIехьъяьнна хьайоагIаш йола творчески принципаши къахьегама хьисапаши доа ца деш лелаьдача гIоръяьннача художественни центраша еча хIамай кхыдола тайпаш. ХIанз итташ эзараш мастераш чулоацаш 200 совгIа халкъий традиционни промыслаш я вай.

Соцам тIа белгалдоакх, союзни республикай Компартей ЦК-ашеи Министрий Советашеи, парте крайкомаша, обкомаша, къахьегамхой депутатий Советаша, министерствашеи ведомствашеи художественни промыслаш дегIайоалаяра уйла чIоагIагIа еш хилар. Хаддаза дукхагIа хул цар арахеца продукци, тоалу хьаеча хIамай дикал. Цу гIулакха аьттув боах советски цаьха материальни хьал-торон культурни боарам лакхбаро, халкъий искусствоца тIа-тIа дукхагIа хьашт хиларо, массови туризмо.

Цу цхьая хана, белгалдоакх соцам тIа, художественни промыслаш мехка дIахо дегIайоалае езаш хиларо дIадех партийни, советски, боахама организацешкахьарен общественностагахьарен терко новкъостали дукхагIа хулга, долаш дола кхоачамбоацараш дIадоахилга. Халкъий промыслаша тIехдика хIамаш хьаю производство дикка шеръелга дувцаш йола КПСС XXIV съезда Директиваш а хIаьта иштта СССР Министрий Совето 1968 шера 14 августа «Халкъий художественни промыслаш дIахо дегIайоалаяра де дезарий хьакъехьа» баь соцам а кхоачамбара гIулакх шоттига дец. Промыслай болхлоша, хIамаш дукхагIа хьаяра йоакхо а еш, наха дукхагIа хоатташ йолча продукце художественни боарам лакха хургбола гIулакх де хьажац укхаза. КIезигагIа хьаю къаьстта шоай тайпара хIамаш.

Халкъий промыслай предприятешка вIаштIехьъяьккхаяц творчески процесс вIашагIйоллара хьадда система. Цкъаза бизз мах бац художника, халкъа мастера лоархIама, халкъий промыслай центральни фигура из йоллашехьа а. Продукце дикалца белгалъяьнна говзал йолча художникий группаш кIезига я; халкъий мастераштa эшача творчески хIамай е йоагIаш йола уйла яц. Дуккхача предприятешкарча художественни советаща образецашка хьажарах кхоачамбий дут шоай гIулакхаш, коллективаш творчески дегIаухилга, цар шоай тайпара эстетика ледаелга теркама кIалхара а дувлийташ.

(Йистедоалар 2-ча оагIо тIа).

КПСС Центральни Комитете

«Тамбовски областной партийни организаце критикеи самокритикеи малагIча хьал тIа я» хьежай КПСС Центральни Комитет.

ТIаийцача соцам тIа белгалдоакх, Тамбовски областной партийни организаце, КПСС XXIV съезден ЦК Пленумийи решенеш кхоачаш а еш, боахамеи культурни гIирсаш хьалдеча, къахьегамхошта коммунистически кхетам луча деш дола кулгал тоадара белгталара болх баь хилар. Цхьабакъда, карагIдаьннараш дуккха а дикагIа хила йиш йолаш дар, нагахьа санна партена юкъе техкача критикаи самокритикаи методах КПСС обкомо, горкомаша, райкомаша долаш дола кхоачамбоацараш дIадахара, тIадиллача гIулакха хьалхара кадрай бехктокхам лакхбара биззагIа пайда ийца хиннабаларе.

Пхе шера планагIа лаьрхIачул дукха а шортигагIа дегIаух области промышленности юрта боахами. Шерра-шера юкъагIъюс капитальни гIирсаш хьалдара программа, кIезигагIа пайда эц производства эффективность лакхъяра долча кхоачамех. Дукха да доал во дарах, кадраш каст-каста хувцалуш хиларах, къахьегама дисциплина телхаярах, социалистическа доалахье лечкъаярах довш дола рузкъа. Уж а кхыдола а кхоачамбоацараш дукхагIча хана бе боаггIаш бола мах ца беш дус, партийни органашкеи юкхьанцарча парторганизацешкеи принципиальни критика еш дац.

КПСС обкомо шийгара хьоахкам гойтац ший балхаи лелача гIулакхий хьалан самокритични анализ яра, из де кIезига Iомаю парте горкомаши райкомаши, юкхьанцара парторганизацеш. ДоагIар дизза хьадехац халкъбоахама планаши заданеши кхоачашъелга Iалаш ца деча кадрашкара. Партийни пачхахьалкхени дисциплина телхаеча, шоашкарча гIулакхах пайда а эцаш зуламаш леладеча болхлошта бе боагIаш бола бехк бац. Дуккхача партийни комитеташа, дийнача организаторски балха зулам а деш, керттера низаш тIадерзаду Iалаьмате дукха решенеш кийчъяраи тIаийяраи, заседанешии совещанешии яра. Пленумашкеи партийни собранешкеи докладаш еча хана уйла тIаерзаю гIулакхий дикагIйола оагIош хестаяра. критика, цIаккха а яхар мо, корта болаш яц, во хьекхамаш Iодагардарах кхоачам а бий ют, партийни, советски, боахама органий; белгаларча наьха балха методашкара кхоачамбоацараш хьагучадахац. Цу тайпара хул дукхагIча хана самоотчетийи карагIдаьннарий хьакъехьарча рапортийи доазонел ара ца доалаш долча къамаьлий маIан а.

Эсала хул лохера еш йола критика. Укх тIеххьарча шерашка обкома, Инжавински, Уметски, Жердевски райкомий пленумашка ма-дарра аьлча критика вIалла хиннa а яц цар бюрошта, секретараштa, отделаштa, балха тIа кхоачамбоацараш доллашехьа а. Коммунистий хьинар дукхагIча хана меллу партийни комитеташа шоай гIулакхий хьакъехьа царга хоам кIезига беш хиларах, пленумаши партийни собранеши еча хана регламентаци тIехьяхарах. Уйла кIезига тIайохийт къахьегача коллективашка, профсоюзни, комсомольски болхлой собранешка, массаза болх беча производственни совещанешка критикеи самокритикеи дегIайоалаяра.

Партийни органаша бокъонца цIенхаштта теркалъяц критикаца харцахьара никъ лелабеш йола моттигаш. Цхьаболча болхлоша, баьккхача бехка моттийта раьза а хиле, кхоачамбоацараш дIадахара деш цхьаккха хIама хилац. Критика Iотеlвеш, критически къамаьлаш даьча нахага гIелал яхьаш моттигаш хиннай Тамбовски, Мичурински городской. Кирсановски районни парторганизацешка, цхьабакъда цу гIулакха бехке бола нах шоай хаиннахьа бехктокхаме эзабац.

«Тамбовская правда» яхача областной газета тIа, городской районни газеташ тIа кIезига кепаетт производство дегIаяра, наха кхетам балара дешаех, партийни организацей, кулгалдеча кадрай гIулакхех йола критически статьяш, корреспонденцеш, къахьегамхой письмош. Кепаеттача дуккхача материалий маIан хьаддан дог тешадешa дац. Партийни комитеташа йоакхо кIезига ю кепайоазон тIа дийцар дизза чакхдаккхара, газеташ тIа кепаетта критически материалаш дукхагIча хана теркал ца еш юс.

КПСС Центральни Комитето КПСС Тамбовски обком, горкомаши райкомаши, юкхьанцара партийни организацеш декхарийла яьй уж белгалдаь кхоачамбоацараш дIадаха, критикеи самокритикеи ма-мога дегIайоалаяра хьакъехьа XXIV съездо енна указанеши КПСС Уставо дIадехараши кхоачашделга Iалашде.

КПСС ЦК-ас белгалдаькхад, кхоачашдеш дола коммунизм хьалъяра декхараш масштабаш йоккхагIа йолаши човлханегIев хиларца, доал дара интенсивни методашка довларца, кхоачашдеча гIулакхий еррига сферашка дикала хьохкамашкахьа ласташ гола тохарца дувзаденна критикеи самокритикеи тIа-тIа боккхагIча лоархIаме хулаш хилар, организаторски идейно-кхетамеи балха боарам лакхбеш дола гIулакх из хиларах тарра. Вайна карагIдувларий санна, иштта йолаш йолча проблемай, кхоачамбоацарий а йиззаи самокритични анализ елга, — яьхад нов. Л. И. Брежнева, — дIахо дIахьалхашкахьа ахара хиланза даргдоацар да. Принципиальни критикеи самокритикеи шерра дегIаккхувлар партийни организаци политически унахцIена хилара, партенеи халкъаи хьалхара шийдекхар цо ниса кхетадара белгало я.

КПСС ЦК Соцам тIа йоах, критикои самокритикои новкъостал де деза областера коммунисташ, беррига къахьегамхой парте съездийи КПСС ЦК Пленумийи решенеш чакхъяхара, пачхахьалкхен планаш кхоачаши тIеххоачаши яра, производства эффективность лакхъергйола кхоачамаш хьагучадахараи царех биззагIа пайда эцараи, Iилма-технически прогресс сихъяра, дикагIен дIададар кIезигагIа долаши йола продукци дукхагIа арахецар духьа лелаеча яхье наьха хьинар дегIадоаладара. Критически анализ е еза тIехьаюсача хIара предприятерча, гIишлонерча, колхозерча, совхозерча гIулакхий, планаши социалистически декхараши цар кхоачашделга Iалашдеш дола хьадда гIулакхаш белгалдеи чакхдахеи деза. Керда мощносташ, къаьстта а химически, айгача, кхачан промышленносте, сихагIа болх бе йолаялийтеи караерзаеи еза. Юрта боахама деррига доакъош сихача гемцашца дегIахилга вIаштIехьдаккха, шекара свекла, генараш, коартолаш, баьцадаараш кхедечеи кийчдечеи гIехьадусилга дIадаккха, лаьтта леладарaи хьайбаш леладарaи кIоаргагIа специализаци яра тIагIертта болх бе беза. Чуле цIенош хьалдечареи бахача наха культурно-бытовой гIулакхаш дечареи цIенхаштта кхоачамбоацараш дIадаха деза.

КПСС Тамбовски обкома, горкомаштеи райкомаштеи тIадиллад кадраштa кхетам луча критикаи самокритикаи методах биззагIа пайда эцилга нахах тешаши уж лоархIаши хулга тIадиллача гIулакха хьалхара, партийнин пачхахьалкхени дисциплина кхоачашъяра хьалхара царгара доагIар принципиально хьадехарца органически цхьана тарделга. Цхьабола кулгалхой планови заданеш кхоачаш ца яр а организаторскии кхетамеи гIулакхашкара шоай кхоачамбоацараш а объективни бахьанашца къайлакхахьа гIертара хоадамболлаш духьала латтилга. Берригача болхлошта дикагIдола моральни гIулакхаш хьехилга, социалистически инициативность йолаш, дегIа ца ухаш латтачеи тIехьадисачеи гIулакхашца машар хургбоацаш кхетам лулга. Критика е йоагIа гIалаташ дераштa меттел производство дегIайоалаяра еррига торонех пайда ца эцараштa а, инициатива ца гойтараштa а.

ЛоархIаме да, критика ниисa тIаэцара хьоккхам телараш кулгалхой хилар. Эггара хьалха духхьал царех тийша да дешаш увттадеча принцип йолаш хулга, лохера гуччахьа критика яра эша хьалаш хулийтилга, даьча къамаьлашка хьежжа чакхдаха оттадаьча гIулакхех пайда балга.

Партийни вахара ленински нормашца хьалхле а лелвеш, КПСС обком, горкомаши райкомаши декхарийла я партийни решенеш ювцача, кийчъеча, чакхйоахача берригача коммунисташа хьинаре дакъа лоацилга Iалашде. Партийни комитетий гIулакхий хьакъехьа парте членашка хоам бара гIулакх тоаде. Пленумаш, партийни собранеш лерттIа, коммунисташа шоайлеи хоржаш йолча партийни органашкареи доагIар дизза хьадехаш долча хьалашка хилийтара, дувца увттадеш дола дешаш эггара лоархIамегIа дараш хилийтара даим йоакхо е. ДукхагIа принципиальнии самокритични хила еза парте Тамбовски обкома, дуккхача горкомийи райкомийи пленумашка еш йола докладаш.

Критика низ чIоагIагIа хилийтар духьа тIадиллад хьагучадаьха кхоачамбоацараши юхамаччахьара гIулакхаш хьедеш дола бахьанаши шоай ханнахьа дIадахара шиш бола тIахьожам оттабелга. Критика Iотеlаеш йола моттигаш хоадамболлаш дIайоахилга, хIаьта. нагахьа санна эшарг хуле, критика харцахьа кхетаеш, шоаех боагIаш баьккха бехк шоай сий лоаде гIертилга санна лоархIаш, шоай хIама общественни хьаштел лакхагIа увттадеш. шоашта критика яьчарцара нийсхал яккха гIерташ болча болхлошта, кхыметтел балхаш тIара а дIабоахаш, бехк бе беза. Цу цхьан ханна мегаргдолаш дац, критика ю шоаш яхаш демагоги лелаяр, сат бIехве гIертар. Из, В. И. Ленина яьххача тайпара, «новкъосташха, гуччахьара, дипломатенеи кIезигача хIамаштеи хийра» хургйола гIулакх де деза. Цун мах дувцар кIома хиларах а ца латташ, из нийса, бакъдар хьахьокхаш, гIоттадаь дешаш общественни лоархIам болаш хиларах латт.

КПСС Центральни Комитето КПСС обкомагара, горкомашкареи райкомашкареи, юкхьанцарча парторганизацешкара хьадийхад цар шоай гIулакхий стили методаши даим эргайоахаш тоаелга, массе метте, боахамеи культурах гIирсаш хьалдара кулгалдеча, бокъонца бола партийни никъ, партийни стиль чIоагIлургйола гIулакх вIаштIехьдоаккхилга. Цу гIулакха новкъарле еш мел долча хIамашта — бюрократизмана, велокитана, местничествана, къаенна балха приемаши методаши лелаяра принципиальни критика елга. Партеи правительстваи директиваш, шоай решенеш кхоачаш мишта ю хьожаш беш бола тохкам лерттIа а хадданза а хилийтара, къаьстта уйла тIайохийтилга.

Областерча советски, боахама, профсоюзни, комсомольски организацешка критикеи самокритикеи дIахо дегIайоалаяра де доагIар делга. Нахацара бувзам хадданза чIоагIа лоаттабелга а наха фу эшa дагардари ховлга а, берригача кулгалхоша къахьегамхой заявленеши письмоши чIоаггIа теркалдергдола гIулакх Iалашделга.

КПСС ЦК-ас партийни комитеташ декхарийла яьй критикеи самокритикеи дегIайоалаяра гIулакха кепайоазон, массови информаце кхыча средствай лоархIам лакхбара хадданза йоакхо е. Хьалха латта опыт дIа а йовзийташ, балха гIара кхоачамбоацараш бихха денз хьагучадаха, цар бахьаний анализ е, критически материалаш тахан эшаш, гIулакх довзаш хиларца, выводаш принципиальни хиларца белгалйоалаш хургйола гIулакх де деза областной, городской, районни газеташа. Болхлойи юрташкареи корреспонденташ дукхагIа юкъеувза беза областa вахара лоархIамегIара дешаш кепайоазон тIа дувцача. ЧIоагIагIа теркалъе еза кепайоазон тIа арадувлача хоамашта цхьаболча болхлоша делар аьлийта мара жоп ца луши царех дош ца хеташи йола моттигаш.

КПСС Центральни Комитете

ХАЛКЪИЙ ХУДОЖЕСТВЕННИ ПРОМЫСЛАЙ ХЬАКЪЕХЬА

(Чистедоалар. Доладур 1-ча оагIо тIа).

Планироване, моральни материальни стимулироване, мах оттабара практике кIезига теркалъю промыслай башхалонаш: кулг-карара творчески къахьегам юкъебоалабелга, хьаеча хIамашта дуккала боарам уттабелга, дуккха произведенеш шозй тайпара йолга.

ХIанзарча хано дIадехараша ма-яххара яц халкъий промыслашта кадраш кийчъяра вIаштIехьъяьккха система. ЦIенхаштта кхоачамбоацараш да дешара заведеней гIулакхашка, художникашин мастераши предприятешка Iомабелга вIаштIехьдоаккхача, къаьст-къаьста нах Iомабелга вIаштIехьдоаккхача, доккхагIча ноахалах болча мастерий опыт дIаIела ча. Де доагIаш дола гIулакх дац творчески кагирхой балха тIа чIоагIбалийтара, царна хиланза дардоваца чуIеча цIеной бытовой хьалаш хилийтара. Теркон новкъостали хIана а кIезига ду халкъий промыслашта министерствайи ведомствайи, моттигерча промышленноста управленей, культура органий, Iилман учрежденей, творчески союзий оагIонгахьара.

КПСС ЦК-ас халкъий промыслаш чуйоагIача министерствашта ведомствашта, союзни республикай Компартей ЦК-аштех Министрий Советаштех, парте крайкомаштех обкомаштех, къахьегамхой депутатий моттигерча Советашта могадаьд промыслашкарча хьалах долча, дешага хьожилга, уж дIахо дегIайоалаяра цар идейни художественни боарам бокъонца лакхбарца тайп-тайпара хIамаш дуккагIа арахецар, керда традиционни образецаш кийчъярен къеннараш юхаметтаоттаярен наькъаца тайп-тайпара хIамаш дуккагIа арахецара, профильни йоаца продукци арахецарах промыслаш мукъаяхара, материально-технически база чIоагIъяра, гIишлош хьалъяра гIулакх овлангара дена тоадара тIаерзаяь мероприятеш кийчъелга.

Предприятей коллективашка беш бола кхетама болх чIоагIбелга, творчески болхлой къахьегамен бытен хьалаш товделга, цар кийчон боарам лакхбелга тIадиллаьд.

СССР культура Министерствана, СССР художествай Акадеиена, СССР художникий Союза тIадиллад союзни республикай моттигерча промышленноста министерствашца, СССР приборостроене, автоматизаце средствай, управлене системай Министерствашца, СССР кIагача промышленноста Министерствашца, шоай промыслаш йолча кхыча ведомствашца цхьана предприяте художникен халкъа мастерен лоархIам лакхбара тIадерзадаь гIулакхаш чакхдоахилга. Цу цхьан ханна оттадолда: бизза творчески болх бара эша хьалаш Iалашделга; традиционни промыслай центрашка дикагIбола художникаш керте а оттабаь художественни товзала школаш йоххилга; промыслай творчески состава квалификаци лакхъелга, хан-ханнахь конференцеш, семинараш, курсаш чакхйоахилга: цIагIа болх беш болча халкъий мастерий терко чIоагIагIа елга. Керттерча художникахи предприята художественни советахи йола положенеш чIоагIйойла, продукце идейно-эстетически боарама хьалха цар бехктоккхам лакхбе безаш хилар теркал а деш.

КПСС ЦК-ас СССР Госплана, къахьегамен алапен дешашта йолча СССР Министрий Совета Паччахьалкхен комитета, СССР Министрий Совета маьхашта йолча Паччахьалкхен комитета, ВЦСПС-а тIадиллад дешаца хьашт долаш йолча министерствашца цхьана художественни промыслашта планированин яра система дIахо эргаяьккха товара дешашка, тIехдика художественнии шоай тайпарен хIамаш арахецарца бола дешаца хьашт долаш йолча предприятей коллективайн къаьст-къаьстача болхлойн, цу даькъе произведеней авторий а безам совбаккхара тIаерзадаьча гIулакхашка хьожилга.

Нийса лаьркIад, 1976 шера дехз, художественни промыслай продукци арахецара заданеш СССР Министрий Совето чIоагIъяьча халкъбоахама плана тIа уттайр.

СССР Госплана, СССР Госснаба, союзни республикай Министрий Советашта тIадиллад художественни промыслай предприятеш материально-технически Iалашъяра даькъера кхоачамбоацараш дIадоахилга, бокъонца производства планашка хьежжа тIехдика беда ли материалаши, оборудовании а инструмент а, фурнитурен упаковкен хьежаергйола гIулакх Iалашделга. ШагIа болх беча мастерашта материалаш лоаттаелген хьаяь кийча хIамаш дIаийелген вIаштIехьдоаккхалда.

КПСС ЦК-ас СССР лакхерчи юкъерча специальни образоване Министерство, СССР культура Министерство, профессионально-технически образоване дешашта йола СССР Министрий Совета Паччахьалкхен комитет декхарийла йа союзни республикай моттигерча промышленноста министерствашцен дешаца хьашт долаш йолча кхыча ведомствашцен цхьана халкъий промыслашта кадраш кийчъяра гIулакх тоаден дешара заведеней материально-производственни база чIоагIъен. Шер а долда, эргадаьккха тоа а долда лакхерчен юкъерча специальни дешара заведеней художественни факультеташка лакхерен юкъерен квалификаци йола специалисташ кийчбара гIулакхъ, союзни республикай моттигерча промышленноста министерствай системъ юкъерчъ къаьсттача художественни дешарэ заведенешка дешара ханаш хувцарах йолча предложенешка хьожалда.

Шоай системе художественни промыслаш йолаш йолча министерствашен ведомствашен профессионально - технически образоване дешашта йолча СССР Министрий Совета Паччахьалкхен комитетаца цхьана теркалде деза промыслашта кадраш кийчъеш йолча профессионально - технически училищехи школаеш дIахо йодача хана леррагIа юкъера профессионально - технически училищаш е езаш хилар.

СССР просвещене Министерствана тIадиллад халкъий художественни промыслай центрашка общеобразовательни школашта профессиональни лостам балара даханза даргдоаца гIулакхаш чакхдоахилга.

СССР лакхерчен юкъерча специальни образоване Министерства, СССР культура Министерства, СССР художествай Академе, РСФСР моттигерча промышленноста Министерства Iалашдергда искусствоведчески институташей къаьсттача кафедрашен халкъий декоративно - прикладной искусства, традиционни тайпаш дегIаккхувлара актуальни проблемаш кийчъелга.

СССР торговле Министерствана тIадиллад халкъий художественни промыслаша хьаяь хIамаш йохкара гIулакх дикагIа вIаштIехьдоаккхилга. Оптови торговле керттера моттигаш союзни республикашка хилийтара, специализированни тикай-салоний сеть шеръяра, тIехдика хьаяь художественни хIамаш дуккагIа йохкарен царна реклама елга тоадаран тIаерзаяь мероприятеш кийч а йойла, чакх а йоахийла.

Халкъий декоративно - прикладной искусство дIайовзийтари цу даькъера тохкама болх тоабари духьа СССР культура Министерствана, РСФСР моттигерча промышленноста Министерствана, шоай промыслаш йолаш йолча кхыча министерствашен ведомствашен, СССР художникий Союза, СССР художествай Академена могадаьд пхе шера цкъа халкъий промыслай мастерий произведеней ерригсоюзни выставка уттаелга, цар хьаяьча хIамашка каст-каста хьажараш-конкурсаш елга.

СССР культура Министерства кара хургйолаш халкъий промыслай искусствана пропаганда ю, из Iомаюш дегIаккхувлен ерригсоюзни центр а лаьрхIа гор. Москве Советски Союза халкъий декоративно-прикладной искусства музей йиллаза яргйоацаш лаьрхIад. СССР Министрий Совета Iилман техникан дешашта йолча Паччахьалкхен комитета тIадиллад СССР ВДНХ-е халкъий художественни промыслай массазара экспозици вIашагIйоллилга, мастерий-художникий балха приемаш хьа а хьувкхаш.

Центральни республиканский газетийн журналийн редакцешта, телевиденей радиовещаней дешашта йолча СССР Министрий Совета Паччахьалкхен комитета, кинематографе дешашта йолча СССР Министрий Совета Паччахьалкхен комитета, издательствай, полиграфе, книжкаш дохкара дешашта йолча СССР Министрий Совета Паччахьалкхен комитета тIадиллад халкъий промыслай искусствана шерагIа пропаганда елга.

ПЯТИЛЕТКАНА — ХЬИНАРЕ КЪАХЬЕГАМ

Кхалнаьха-производстве хьалха латтарий республикански слетера

Вай республике традици а хинна дIаотташ латт хIара шера болхлой, механизатораш, лораш, хьинарегIа, сакхетам бола кхалнаьха толашагIбола викалаш вIашагIбетталулга. Советий Iаьдало сийрда вахар, паргIато, маIача наха нийсса бокъо енача цар къахьегаме а общественни вахаре а лоаца дакъа денгара-денга лакхлуш хиларца дувца а къовстаде а дуккха дешаш корадоагIа царна.

Иштта, газета тIа хьалха хоам баь ма-хилара, производстве хьалха латтача кхалнаьха республикански слет хилар укх деношка а. Зале-мел баьгIараша чIоагIа тIоараш тохаш тIаэц Дагестански АССР-ра, Къилбаседа-ХIирий АССР-ра яьхка кхалнаьхи делегацеш. Цул тIехьагIа «Пятилетка чакхйоалача шера — тIехдика къахьегам» яха доклад йир парте обкома секретара М. А. Керимова.

Республика къахьегамхоша тIагIертта къахьегаш чакхдаьккхад пятилетка диъ шу. Цу юкъа зийрхIачул совгIа арахийца промышленни продукци 40 миллион сома маьха я. Укх тIеххьарча шерашка хьал а ц, болх бе йоланийтай дукха керда промышленни, бытови, культурни объекташ. Карарашеш я мехкдаьтта доала керда моттигаш. Дикка болх чакхбаьккхаб продукце дикал тоадара, аьлар докладчико. Къаьстта дика камаьхал йоалаш чакхдаьккхар Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхоша дIадакха шу. Промышленни продукцена реализаци яра план 101 процент кхоачашъяьй, йоагIачул совгIа елха продукци 18 миллион сома маьхе я.

Дукха дика гIулакхаш карагIдийнад юртбоахама къахьегамхошта. Укх карарча пятилеткагIа 288,1 миллион сом ахча е баркIагIча пятилетке дIадахкийтачул 78,6 миллион сом дуккагIа дIадахкийтад юрта боахамга. Цу юкъа цун продукци 8 процент алсамъяьннай Цунца цхьана чIоагIъеннай республика колхозийи совхозийи материально-технически база. 1974 шера республико керттера юртбоахама продукци йохкара заданеш а, социалистически декхараш а кхоачашдаьд.

Из деррига промышленни предприятей, колхозийн совхозийн коллективаша шерра социалистически яхь йоаржаяь къахьегар бахьан долаш хьахинна да. Ерригсоюзни яхье котъяьннача коллективашта юкъе я город Грозный, химкомбинат, Ачхой-Мартановски района, Сунженски района «Ассиниский», Гудермесски района «Гудермесский» совхозаш, Шалински района XX партсъезда цIерагIа, Наурски района «Красное знамя» яха колхозаш, хIаьта Нохч-ГIалгIай республикана а, Малгобекски района а РСФСР Министрий Совета, ВЦСПС-а карара-кара тела ЦIе байракх еннай.

Уж деррига толамаш доахача, маIача наха нийсса, хьинаре дакъа лоацеш хиннаб республика кхалнах а. ХIанз республика халкъа боахаме къахьегаш я 160 эзар совгIа кхалсаг, е вешта аьлча, берригача болхлоехи гIулакхерча нахахи 50,7 процент. 70 эзар кхалсаг коммунистически къахьегама тIехьарча боламе дакъа лоацаш я, 5400 гаргга яр рационализатори изобретатели я.

Дикхено лакха мах баьб шоаш ца кхобеш кхалнаха къахьегара. Царех нийснена Социалистически Къахьегама Турпал яха цIи еннай. Царна юкъе я Барахоева Элбазкъий Лемка, Ушакова Мария Павловна, Муслиева Тамара, кхыбараш. Дукхьал 1973—1974 шерашка 384 кхалсага Советски Союза орденаши медалаши еннай.

Республика халкъа боахаме кхалнаха къа ца хьегаш атта дакъа кораргдац. ХIаьта хIанз юрта боахама профессеш кхалнахага карaерзайийтара къаьстта чIоагIа терхам тIабахийта беза вай, йоах докладчика. Боахамий кулгалхоша, партийни, общественни организацеша хаддаза йоахко е эза кхалнаха тракторстий, комбайнерий, шоферий, фермашкарча операторий говзал Iомаяра. Кхалнах дуккагIа цу тайпара балхаш де бахарга хьежжа мара вIаштIехьдаргдац вай техникага, механизмашка шин сменагIа болх байта. ХIана республика боахамашка лакхе вай белгалъяь профессеш караерзаяь 130 кхалсаг я.

ЧIоагIа безаме хеташ тIанийцар гулбенначар Грозненски района «Горячеисточненский» совхоза комбайнерка Дударкаева Каметас даь къамаьл.

— Тха совхозе цхьа участок яц кхалнаха болх ца беш. Укх тIеххьарча хана трактористий, комбайнерий говзал Iомаяьй царех цхьаболчар. Иштта, шоллагIа шу да Дакаева Зинас гусенични трактор тIа болх бу, хIаьта Левина Галина комбайнерка я. ХIанз механизаторски курсашка деша ягIа 12 кхалсаг.

Республике кIезига яц кхалнаха кулгалдеш йола хьажкIаш, свекла кхею звеньяш. Царех цхьаннена кулгалду «Гойтинский» совхозерча Исраилова Залипата. Сона чIоагIа лов пунца яхье яла, йоах Каметас, бакъда, тха боахаме хIанз а вIашагIъеккаяц цу тайпара звеньяш.

Цул тIехьагIа цо дийцар шоай боахама коллективо 8 марта, Ерригсоюзни субботника, Сийлахь-боккхача Даймехка тIем тIа Котало яьккха 30 шу дизара толамаца какъбахара де лерхIачох, балха йолча резервах дикагIа пайда эца безаш хиларах. Ший къамаьл чакхдоалаш республика кхалнех механизаторий балха говзалаш караерзаяра тIахьийхар Каметас.

ТIехдика къахьегача, хьинаре общественни вахаре дакъа лоацача, хьалкхувча тIехьенна нийсса кхетам луча дуккхача республика кхалнахах дийцар ВЛКСМ обкома хьалхарча секретара Т. У. Махмудхаджиевас. Цо цIераш йоах республике шоай цIи дIахазийтача кхалнаьха З. Даурбековай — Назрановски района «Октябра 40 шу» совхоза доярка, М. Умхаджиевай — Урус - Мартановски района «Горец» совхоза доярка, М. Ильмановай — Ножай-Юртовски района А. Шерипова цIерагIча колхоза тхьамка кхедеча звеньевай, В. Коваревай — Малгобекски района «Кавказ» колхоза хьаькарч лелаечун.

Дуккхача кагирхой коллективашкарча мехкараша хьинаре дакъа лоац «Продукци дуккагIа, дикагIа, кIедохийтар кIезигагIа а долаш» яхача лозунгагIа къахьегара тIехьа баьржача боламе.

Республика кагийча нахи мехкарашен москвичаша дIайолаяь «Сайнен цу зIамигача сага хьалхарен» яха почин шерра хьаллаьцай. Цар къахьегама совгIаташ кийчдергда Советски халкъо Сийлахь-боккхача Даймехка тIем тIа Котало яьккха 30 шу дузача ден, парте XXIV съезда накъаболхаш.

Къахьегаме шерра дакъа лаьца ца Iеш хьинаре къовсам лоаттабу Нохч-ГIалгIайчен кхалнаха кердача вахарца таргдургдоацача гIулакхашца. Къаьстта чIоагIа вай вахара Iаткъаш да кхелета йиIигаш маьре ахийтар, урдош доахилга, дукха истий кхувлар санна йола дIаяхача замах юхедиса, во гIулакхаш.

— Аз кулгалдеча бригаде къахьегача 23 сагах 14 кхалсаг я, — йоах СМУ-3 каменщикий бригадира М. Нокаевас. Юхьанца къахьега баьхкача хана цхьаккха балха говзал йоацаш бар уж. ХIанз 4—5 разрядагIа болх беш я царех хIараяр. Цементни завод еча дакъа лоацаш хилар тхо. Ди-бийса ца къовсаш хьинаре къахьийгар массане а. ХIанз селикатни завод хьалъеча болх беш я тха бригада.

Нов. Нокаевас балха юкъе нийслуча кхоачамбоацарашта республика кулгалхоша терко яр дех. Хьалъеш йола объект хаиннахьа йистеяккхара плиташ эш тхона, хьаккухьаш йола кирпишк дика яц, аьлар цо.

Шоаш пятилетка чакхъяккхара тIехьа лоаттабеча къовсамах дийцар Гудермесски мединструментий завода токара Л. Жуковас. Шоай заводе къахьегача нахах 55 процент кхалнах ба, аьлар цо. Коллективерча 80 кхалсаго хIанзале кхоачашъяьй пхе шера планаш, 200-на коммунистически къахьегама ударник яха цIи еннай. КПСС ЦК партега, советски халкъага даь Кхайкарал дег тIара хьоабал а даь доккхий социалистически декхараш тIаийцад заводчанаша. Шоаш уж толамца кхоачашдергхиларах тешам лу нов. Жуковас.

Шоай республика кхалнаха пятилетка чакхйоалача шера халкъа боахамий культурен хьалъеча карагIдийнача гIулакхех дийцар Къилбаседа-ХIирий республика социальни Iалашон министра Т. С. Хабицевас. Ше къамаьл даь яьлча дева совгIат — В. И. Ленина сурт дIаделар цо парте Нохч-ГIалгIай обкома хьалхарча секретарага С. С. Апряткинга.

Зале хиннача боккхача безамца тIанийцар шоай республика кхалнаьха цIерагIа дIайха исаршал а луш Махачкалински III Интернационала цIерагIча кIадаш деча фабрика браковщицас М. Р. Азизовас даь къамаьл а.

Парте XXIV съезда, КПСС ЦК декабрьски (1974 ш.) Пленума решенеш кхоачашъяра шерра яхь йоаржаяь къахьегаш бола республика кхалнах деррига дунен кхалнаьха Шу лоархIаш дола пятилетка тIеххьара шу къахьегамен вахарен белгалара толамаш дахарна деза дага болга хьахьеккар цу слето.

С. МАЙСИГОВ.

СУРТА ТIА: кхалнаьха слето дакъа лоацараш.

И. ПЛИЕВА сурт.

Кхы а доккхагIа декхараш тIаийцад

ДIадахача шера кхоачашдаь хинначул доккхагIа социалистически декхараш тIа а нийца къахьегаш я Вознесенски газ чакхйоахача завода коллектив.

ТIаийца декхараш толамца кхоачашдергхилара тешал ду январь бетта даьхача хьокхамаша: производственни план 101,3 процент кхоачашъяьй, планал совгIа 29000 сома маьха продукци маьхал а яьккхай. ПланагIа 25000 тонн арахеца дезаш хинна бензин 30695 тонн арахийцад, къахьегама овсарле 8,2 процент лакхъяьй.

Производственни декхараш кхоачашдеча къаьстта белгалъяьчнай коммуниста Б. Белхароева кулгалдеш йола комбинированни установка коллективи. В. Прозорова кулгалдеш йола компрессорни участка коллективи.

А. АБУЕЗИТОВ.

БУРУВ ДЕТТАРАШТА ЛАЬРХIА

Вай республикерча бурув деттараШта ма-эшша химически реагенташ хилийтара низа кхобеш къахьег Карабулакски химически реагентий заводa болхлоша. Продукци маьхала яккхара укх шера хьалхарча шин бетта план 26 феврале кхоачашъяьй цар. ПланагIа лаьрхIачул совгIа маьхала йоаккхаргья 7 эзар сома маьха товарни продукци. Шин бетта заданел совгIа арахийцай 16 тонн химически реагенташ.

Социалистически яхье хьалха латташ за слесарь Брыков Алексей Николаевич, аппаратчикаш Коцкий Владимир Иванович, Павлова Валентина Михайловна, машинист Гиреев Зяудин Ахметович, кхыбараш.

И. КОСИВЧЕНКО,
тха штате йоаца корр.

ХАНАЛ ХЬАЛХА БУВЛАРАШ

Укх шера план ханал хьалха кхоачашъяра шерра социалистически яхь йоаржаяьча Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоахача заводa дуккхача установкай технологаша бизза пайда эц шоай торонехи кхоачамехи. Масал, Горбатенко Константин Григорьевич керте латтача № 21—2 йолча установка технологаша мехкдаьтта продукци арахецара хьалхарча шин бетта план 21 феврале кхоачаш а яь, хIанзалехьа эзараш сомий маьха товарни продукци арахийцай.

Социалистически яхье хьалха латташ хьайоагIа Гасанов Зайд Юсуповича кулгалдеча № 43—4 йолча установка коллективи Коровин Николай Георгиевич керте латтача центральни газофракционирующи установка коллективи. Цар шин бетта план ханал пхи ди хьалха кхоачашъяьй.

Л. БАГРИНЦЕВА,
Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода планови отдела экономист.

ЭГГАРА ХЬАЛХАРЧА ЭРСИЙ РЕВОЛЮЦЕ 70 ШУ ДИЗАРГА

ЭРСИЙ ЭГГАРА ХЬАЛХАРА РЕВОЛЮЦИ ЙОЛЧА ШЕРАШКА НОХЧ-ГIАЛГIАЙЧЕНЕ ХИННА РЕВОЛЮЦИОННИ БОЛАМ

Паччахьа Iаьдало 1905 шера 9 (22) январе цIий Iодохийташ зулам дарах хиннача хоамо дег тIара эгIазбигар берригача мехкара къахьегамхой, цхь дIайолайр империализма замалахьарча эггара хьалхарча халкъа революцена. «1905—1907 шерашка Россе хиннача революце 70 шу дизара хьакъехьа» КПСС ЦК-ас баьча соцам тIа белгалдоаккх, дерригдунен исторе кердача заманна — политически къовсамийн революционни тIемийн заманна цо юхь йолаяь хилар.

ХьалхагIа дIадахача итташ шерашка вIаштIехьъювлаш хьеенай Россе революци. XIX бIаьшере чакхйоалаши XX бIаьшере йолалуши империализма стадега кхаьчай Росси, капиталистически система ерригача вIашдухьаленаш геттара нрьеннача хана. XX бIаьшере йолалуш дунен халкъашта юкъерча революционни болама центр Россе чу ера, цу революционни болама хьалха а нийна дIаэттай ленински парте кулгалдеш хинна Россе болхлой класс.

Паччахьа Iаьдал дIадаккхаран демократически республика оттаяран эрсий пролетариато майрра баь тIахьехам хьаллаьцар Россерча масс къамах болча къахьегамхоша. Революци йолаеннача хьалхарча деношке а дена революционни къовсам болабаьб Кавказа къахьегамхоша, В. И. Ленина яьхачох, «...бахача наьха оагIонгахьара Iалаьмате хьинаре а герзи бомбаши тоъал каст-каста юкъе доахаш а хиларца» белгалбоалаш хинна. (В. И. Ленин. Соч. бизза гуллам, т. 11, оагI. 316).

9 январе хинна событеш эггара кьалхарчарца теркалйир Нохч - ГIалгIайчен къахьегамхоша. Грозненски большевикаша шоаш йоаржаеча листовкаш тIа, прокламацеш тIа, собранешка къамаьлаш деча хана петербургски событеш дIайовзийтай болхлошта, уж тIахьийхаб социальни къамани кортамукъале бахьан долаш самодержавеца къовсам лоаттабара, петербургски пролетариатаца солидарность хилара.

27 январе (9 феврале) стачка йолаеннай Грозненски промыслашка. Дуккха ха ялалехьа ерригача мехкдаьтта промыслашкара, городской предприятешкара, машинньякъашкара болхлой юкъе а озаш, хIаьта 4 ди даьннача гIолла Грозненски мехкдаьтта промышленни района берригa болхлой а чулоацаш массане юкъара забастовка хилар цунах. Забастовка ераша дIадехар 8 сахьата балха ди оттаделга, алапи лакхделга, социальни бытовойи хьалаш тоаделга.

Боккха болх чакхбаьккхар Грозненски партийни организаце наха юкъе еш йола политически агитаци шеръяра, забастовка вIашагIйолларан цунна кулгалдари. Партийни болх бара, забастовка вIашагIйоллара доккха новкъостал даьд РСДРП Бакински комитето, цу гIулакха ший агитатораш а бахкийта, подпольни литература а дайта.

Шоай низаш цхьана вIашагIа а теха промыслашкен городен бIу тIа а эза, цIий Iодохийташ низ тIаоттабергба яхаш кхерам тIатассарца а оаш дIадеха цхьадола хIамаш кхоачашдергхиларах дош даларца а тIема Iаьдалийн предпринимателийн вIаштIехьдаьлар 7 (20) феврале забастовка эшае. Забастовка нийшаяле а, лоархIам болаш хиннай из. Классови къовсама опыт еннай цо, хьахьекхад, Грозенерча болхлой Петербургерча, ерригача Россерча пролетариатаца солидарность хилар.

1 Май партийни организаце кулгалца демонстраци а яь белгалдаккха кийчлуш хиннаб Грозенера болхлой. Iаьдалаша город йизза бIу чу а лаьлла, демонстраци юкъагIъяьккхай. Промыслашка маевка хиннай 1,5—2 эзар саг вIашагIа а кхийтта. Шин болхлочо, казакий хана юккъе гIолла промыслашкахьа чакх а йиккха городерча болхлой цIерагIа царга байракх дIаеннай. Цхьабакъда цу дийнахьа саррахьа низаш де доладеннад Iаьдалаш. Лийца чубеккхаб Грозненски партийни организаце дуккха членаш, профессиональни революционераш, хьинарегIа, сакхетам болашагIа бола болхлой.

Лийца чубеккхаб И. Фиолетов, С. Бирюков, П. Луговкин, К. Нетребенко, К. Дьяков, кхыбараш, дIадаьккхад Iалаьмате дукха подпольни литература.

Революцена толаме кулгалдара хоадамболлаш болча лоархIаме дар парте цхьоагIо чIоагIъяр, революце нийса низкъи тактикен кийчъяр. Уж дешаш къовстадаьд 1905 шера апреле Лондоне гулъеннача РСДРП III съездо. Вахаро ше бакъдора большевикий стратегии тактикеи нийса хилар. Цхьабакъда съезда решенеша яхар де тигадац меньшевикаша, гIулакх толхадеш бола никъ дIахо а лелабеш хиннаб цар. Грозненски партийни организаци... «тар ма лу цIенденна, сихагIа, къоастамболашагIа (гуччахьа наха хьалхашка) хьахада меньшевикех...» (Соч. бизза гуллам, т. 9, оагI. 167) яьхача В. И. Ленина указани кхоачаш а еш, РСДРП Терско-Дагестански комитето лелабу кулгалдара меньшевистски никъ тIа ца а эцаш, 17 (30) июне цунцара хьакъаьстай.

Мехкарча революце, Грозенерча болхлой къовсамо яьча воздействегIа 1905 шера бIаьста Нохч - ГIалгIайчене дуккагIа гIетта болалу ахархой. Россе цу ханара низ бола аграрни болам ше боашхаш В. И. Ленина белгалдаьккхад: «берригача мехка гIолла дIаяьржача дуккхача наьха стачка талгIеша летаргически набарах сомадаьхар ахархошка дола дуккха адамаш «(Соч. бизза гуллам, т. 30, оагI. 316).

Грозенерча партийни организаце кепайоазонца а къамаьлашца а дIакхетабора ахархой болхлой классаца цхьоагIо хилчен пун кулгалцен мара социальни къамани Iазапа кIалхарбоалалургбоацилгах, хIаьта иштта болхлой классен ахархойн цхьоагIо вIашагIйоллара болх баьб.

1905 шера бIаьстии аьхкии Нохч - ГIалгIайчен ахархоша лоаттабаь къовсам ший тайп-тайпара белгалонаш йолаш бар: паччахьа Iаьдала викалаш лелхабар, казенний частнии лаьтташ хьалувцар; казенни а бIуна а йола хьу тедар; бIаьхийча наьхаименеш хIалакьяр; налогаш таккхен эскаре гIулакх де ахен ца тигар; лаьтташ кIезига хиларах, бIуно бокъо йовцараш лелададарахи низаш дарахи протесташ йора, прошенеш кхухьийтар. Цхьабакъда, цунна Iаьдалаша луш хинна жоп низаш кхы тIа а чIоагIделга дар.

Кавказе революционни болам баржаро кхераяьча паччахьа правительства феврале юхаоттаяьй наместничество. РСДРП Терско - Дагестански Комитето лоаман наха дIадовзийтар наместничество юхаоттаяро лерхIари цун декхараши. Цу хьакъехьа эрахийцача листовка тIа йоахар: «Воронцов шун гадаккха а ца воагIаш, паччахьа правительства, паччахьа произвола гадаккха воагIа, цудухьа шоашкахьара мара кхычаргахьара хила гIо дац шоана. Сатувсаши догдоахаши ца а дагIеш, хьадеха, къовсам лоаттабе».

Февраль бетта терски администраце циркулярни хьисапе моттигерча Iаьдалашта тIадожадора: «Лоаман нах хьалхьоабе а тарлуш г. Баку кегар боаллаш, Грозней грозненска мехкдаьтта промыслашкен забастовкаш гIетташ хиларах... бахача наьха дага фуд хьожеш нах мел бахача моттигашка тIахьожам чIоагIболба, теркалде мегаргда аьнна хеташ мел долча хIамаех сов чехка хоам болба».

Веденски округерча бIарччача участке, 13 старшинстве общественни приговораш оттадаьд: Iаьдалаша оттабаь старшинаш лелхабе, налогаш ца теха, паччахьана болча пайданна натуральни декхараш дIа ца тела, и. кх. дI.

ГIалгIашкахьа а тIахьожам лоаттабеш хиннача Сунженски отдела атамана инарал Суровецке области начальник тешавора 1905 шера марте «берригa гIалгIай гIовттаргба аьлча бекъ ца хиларах». хIаьта а дехар дора цо, «гIулакхаш цIенхашта хиларах» ший доалахьа хургйолаш «селларча визареча хана» 5 эзар топи парца 1 миллион патрони яйта яхаш.

1905 шера бIаьсти Назрановски округа СурхотIарча наха Эбир Темуркаева, Эльберт Эльтиева, Муса Солтамакова (берригаш а 18 саг) хьа а лийца аьхай лаьттан участкаш. ГIалгIай ахархоша «лаьтташ шоашкара дIалувцарах акт» а оттаяь, дош суде деннад Iаьдалаша.

Сунженски отдела атамана тIадиллaрагIа 12 мае казакий сотни оттаю Ачалкхе. 17 мае СоагIапча казакий ши сотни оттаю. Лоаман наьха юрташка казакий бIу оттабара маIан да йоахар Iаьдалаша шоаш кхахьийтача донесенеш тIа: ахархошха бола къе нах гIувтта баьнна хилар. Белгалдоалаш хIама дар, бIу а цун говраш а, моллагIча юрта латташ цар мел йоаккхача хана, мел эшача хIаманца Iалашбе безаш хиннa хилар. ХIаьта цар цига латташ кIирагара массеxк беттага кхаччалца хя ма йоаккхарий: «гIеттача юрта» бакача наьха беккага хьежжа, Iаьдалаша цу тайпара «низаш дора» массе метте революци йолча хана а из нийшачул тIехьагIа а. «Карабоалабаьча мехка» санна лелар бIу: дIадийна ялаташ хIалакдора, ахархоштеи цар дезалаштен низаш дора.

«ГIалгIай халкъа эшарий хьакъехьара записка» кепатеха арадаьккхадар «Казбек» яхача газето 1905 шера 26 июле. «Записка» тIа дувцар моттигерча Iаьдалаша лeладеча бокъо йоацача хIамаех, бIухоша, чухьажа доахк шоаш аьле гIалгIай юрташка чу а хьийлхе «довнаш деш хиларах», юрташка баха нах дешага ца хьожаш суд йоацаши алхха старшинас е кхыча аькхо баьча хоамагIа администраце набахте бехкаш», каст-каста нах боабеш хиларах, и. кх. дI.

Революце шерашка, нохчгIалгIай тIема - чиловникашха болча хьалдарашца цхьана юрташкарча «безбаь лелабераша» — кулакаша, совдегархоша, дин викалаша каст-каста паччахьа Iаьдалашкара дехар дора «шоашка къахетам боаца тIом» кхайкабаьча «Эйпеча элементех» шоаш лорабе, яхаш. Цу хьакъехьа дувц Мочкъа-Юртарча, Наьсар - Кертерча, Дошалкъа-Юртарча, Аьлти-Юртарча, БурокIалхарча, Пхьилекъонгий-Юртарча, СурхотIарча наха области начальника цIерагIа дахьийтача дехар тIа.

Революци йолча шерашка Нохч - ГIалгIайчене, Россе ерригача къаман йистошка а санна, аграрни болам айхха бувзалуш бар шоай социальни чулоацамга диллача тайп-тайпара, антагонистически ши лостам белгалбоалаш хиннача къамий - кортамукъален боламца. Из бар къахьегача наьха хьашташ хьаллоацаши большевикаш, демократически интеллигенци керте латташи хинна революционно - демократически болами феодально-клерикальни гIозарий, моттигерча буржуазе хьашташ хьаллоацаш хинна буржуазно - националистически болами.

1905 шера 18—30 мае (1—13 июне) кхаччалца 4 эзар болхлочо дакъа а лоацаш йоккха забастовка хиннай Грозненски мехкдаьта промыслашка. Из тоIаяьй. Забастовка кулгалхой лийцаб, промыслови партийни организаци йохаяьй. Грозерча машинньякъахоша хьинаре дакъа лаьцад 11—24 июлера 30 июле (12 августе) кхаччалца хиннача Владикавказски машинньякъа болхлой забастовкана юкъе. Шоаш нийшаяле а, боккха политически практически лоархIам болаш яр аьхканара забастовкаш, революцена тIаозаш влияни яьй цар Нохч-ГIалгIайченерча вокх берригача къахьегача наха.

1905 шера гурахьа революце хIама тоадала доладеннад. Революце низах ца воалаш 17 (30) октябре манифест араьккхай паччахьа законодательни Дума гулъе а демократически паргIатонаш кхайкле а дош луш. Большевикаша дIадовзийтар манифеста маIан,

КОМСОМОЛЬСКИ ДОКУМЕНТАШ ХУВЦА ДОЛАДАЬД

КОМСОМОЛЬСКИ МУГIАРАШКА ХЬАЖАР

Хувца доладаьд комсомольски билеташ. Из комсомольски вахаре хула доархIаме а бехктокхаме а гIулакх да. Комсомольски документаш хувцара хьакъехьа ВЛКСМ XVII-ча съездой ВЛКСМ II-ча Пленумоц яь решенеш эгтара хьалха тIаерзаяь я дIахо а ВЛКСМ мугIараш, хIара комсомольски организаци организационно-политически чIоагIъяра, цар общественно-политически хьинар лакхдара, хIара комсомольцо мехка вахара дерригача доакъошка дикагIа дакъа лацара.

Комсомольски документаш хувцар — из шин тайпара комсомольски мугIарашка хьажар, хIара комсомольски организаце КПСС XXIV съездей ВЛКСМ XVII съездей решенеш мишта кхоачашъю хьажар да.

Из хул партийни документаш хийцачул тIехьагIа. Дукха ха йоаццаш цу лоархIамеча событе итогаш йир КПСС Центральни Комитето. Цу деша хьакъехьа тIанийцача КПСС ЦК соцам тIа белгал ма-даккхара, парте организаторски политически балха опыт кхы а дукхагIа Iайнай. Комсомольски документаш хувцача хана цу опытах творчески пайда эца беза.

Партийни документаш тIа санна хувцамаш даьд кердача образецах долча комсомольски билеташ тIа а. ХIан- дена кердача билета беттагаргий арахьара оагIув ВЛКСМ ерригача организацешта цхьатарра хургья. Цу тIа эрсий меттала — къамашта юкъе бувцача юкъарча меттала — яздаь хургда «Кагирхой Ерригсоюзни Ленински Коммунистически Союзъ» аьнна.

Комсомольцах йола даиеш кердача билета тIа РСФСР дIаязъергья эрсий меттала, союзни республикашка — эрсийи къамийн меттала.

ЧIоагIа дог гIоздовккдаш а символично а да кердача билета тIа Владимир Ильич Ленина сурт хургхилар. Из йоккха-еза цIи сий а деш, ма-йоагIара лелаю шоаьткъе итт шу совгIа йолча хана Кагирхой Коммунистически Союзо.

Комсомольски билеташ хувцара кийчо е йолаелар Грозненски комсомольски организаци 1974 шера июль бетта. Из кийчо еча хана комсомольски актива ерригача категорей совещанешка, семинарашка дийцар комсомольски документаш хувцара хьакъехьара политико-кхетамен организационно-технически дешаш, къоасталир хIара комсомольски активиста хьалда дола декхараш.

Комсомольски билеташ хувцара боккха лоархIам болаш хилар дIададахача шера ноябрь чаккхбоалаш юххьанцарча комсомольски организацешка хьина отчеташи хоржамаш. Цу хана дикка шеръелар хоржаш йола комсомольски актив, лакхбелар цун юкъера образовательнии политически боарам. ХIанз городской комсомольски организаце болх беш ва 700 къона коммунисти КПСС членалла кандидати. Комсомола Залха дерригача доакъошка партийни директиваш хьинаре чакхйоах цар.

Боккхача организационно-политически боараме чакхдаьлар ВЛКСМ члений состав миштай хьожаш хIара шера деш дола гIулакх 1974 шера.

Грозный санна йолча, районашта еханча городашка боккха лоархIам болаш да райкома бокъо йолча комсомольски комитеташка комсомольски билеташ хувцидга толамца чакхдаккхар. Иштта йола комитет ялх я городе; Грозненски мехкдаьтта института, Нохч-ГIалгIай пачхаьалкхен университета, Грозненски медицински училища, Грозненски мехкдаьтта техникума, «Красный молот» завода, Грозненски химкомбината комсомольски комитеташ. Цар къаьстта теркам бу городской комсомольски комитето.

Комсомольски билеташ хувцара мишта кийчо ю февраль бетта юххье хьежача гучадаьлар Нохч-ГIалгIай пачхаьалкхен университете (ВЛКСМ комитета секретарь С. Егоров), «Красный молот» заводе (секретарь В. Половинкин), Грозненски медучилище (секретарь Т. Бочкарева) дика кийчо яь хилар. Цу организацешта доккха новкъостал ду партийни организацей секретараша М. Х. Точиева, В. В. Капустянова, Л. А. Туховицкаяс.

Комсомольски билеташ хувцара кийчо еш дерригa дешаш эгтара хьалхарча аргIанна организационно-технически Iалашон дешаш а долаш, къоастадаь даьнадаш Грозненски мехкдаьтта институте, Грозненски мехкдаьтта техникуме, Грозненски химкомбинате.

Комсомольски документаш хувцача хана къаьстта лоархIам болаш да хIара комсомольцо ВЛКСМ члений учета бокъонаш йиза кхоачашъяр. Цу хьакъехьа комсомольцашца, къаьстта керда хьанийцаршцеи организаце керда тIабаьхкаращцей боккха а хадданза а индивидуальни болх бе беза ВЛКСМ файкомаша, юххьанцарча комсомольски организацей комитеташа.

ВЛКСМ члений дика учет хургья комсомольцаш балха дIабаккхарен дешаш къоастадеча комсомольски комитеташа дакъа лоацача. Из дIадех комсомола уставо а. Цу гIулакха боккха лоархIам болаш я шоашта юкъе дакъа лоацаш ВЛКСМ викалаш бола кадрай общественни отделаш. ХIаьта иштта отделаш я города дуккхача а предприятешка, Царех дикагIъяраша учет дика лелаярал совгIа, балхара кагирхой дIа ца бувлийта вIаштIехьдоакх. Масала, иштта я Грозненски радиотехнически завод, «Электроприбор» завод, н. кх.

Бакъда массанахьа а дац гIулакх иштта. КIезига теркам тIабохийт комсомольски организацей балха гIишлошъеча, транспорта предприятешка. Цига комсомольски организацей декхар лерхI кагирхой салоIами сакъердами вIаштIехьбаккхарах. ХIаьта ховш ма дий, планаши социалистически декхераши кхоачашдеча кагирхоша доккха дакъа лоацаш хилар.

Из дика хьахьеккхар дукха ха йоаццаш хиннача «Даьхенна, партена — хьинаре къахьегам, болх дика бар, геттара дика дешар» яхача Ерригсоюзни комсомольски собране итогашта. Цунна юкъе дакъа лоацаш хилар городера 46 эзар вIамсаги йоIи. Цу собранешка комсомольски организацеша тIанийцар халкъа боахама планаш ханал хьалха кхоачашъяра дола социалистически декхараш, арахеца продукци дика хилийтара комсомольски тIахьожам оттабир, кагирхой технически творчество дIахо дегIайоалае лаьрхIар.

19 эзар совгIа болча города къонача къахьегамхоша лаьрхIад пятилетка чакхйоалача шера план ханал хьалха кхоачашъе, 13 эзар саго — балха резряда лакхъеш кхийола балха говзалеш Iомаеи. Къоначa новаторашa 1 миллионал кIезигагIа боацаш пайда бергбола рационализаторски предложенеш яла лерхI.

Къаьстта теркам гIабахийтар собрани йолча хана Сийлахь-боккхача Дай-мехка тIем тIа Котало яьккха 30 шу дизара мадоагIтIара накъадахара. Шерра дIаболабир «Сайнеи цу зIамсагаи хьалхара» яха болам. Масала, «Старогрознефть» НГДУ къонача мехкдаьттахоша планал совгIа 1975 шера 55 эзар тонн мехкдаьтта даккха а из Советски Союза Турпала Гуренко Кузьмай чота тIа дIаязде а лерхI. Иштта моттигаш дукха я.

Грозненски городской комсомольски комитето хьаллаьцар Ерригсоюзни собране дIакхайкадаь Котало 30 шу дизара хетаяь 6 мае къахьегама вахта оттаелга а цига даьккхар машара фонде дIачулулга а.

Дика кийчо я 1 марта комсомольски билеташ хувца доладир районии комсомольски организаце. Цига эгтара хьалхарчарца керда комсомольски билеташ дIанийцар «Нефтегазпромавтоматика» СПКБ опытни заводи коммунистически къахьегама ударника В. Чубкос, ГСПТУ-4 дешара отличника С. Тайсумова, кхычар.

Комсомольски документаш хувцаро дикка лакхдергда хIара комсомольцагара хьадехар, цун хьинар, политически сакхетам, ВЛКСМ XVII съездага КПСС ЦК дайтача моаршал тIа, цу съезде КПСС ЦК Генеральни секретара Л. И. Брежнева даьча къамаьла тIа, съезда решенеш тIа оттаьа декхараш толамца кхоачашдеш комсомольцагIадаккхараш.

А. ИЗМАЙЛОВ,
ВЛКСМ Грозненски горкома комсомольски организацей отдела заведующи.

ПЯТИЛЕТКА КХОАЧАШЪЯЬРАШ

ХIара Iаттагара — 3 эзар килограмм шура

Ийслагlа пятилетка дIайолалуш «Пхе шера план — диъ шера» — яхача девизагIа болх бе йолаелар Малгобекски района «Ингушский» совхоза Ленина орден лелаю доярка Картоева Аня.

ХIара бетта, хIара кварталах ше леладеча доахангара шура дукхагIа йоаккхаш хьайоагIа из. Кхыча тайпара хила йиш яц коммуниста.

Юкъера лаьрхIача хIара кхоабача Iаттагара шин эзар килограмм шура яккха езача шера 3658 килограмм яьккхай доярка. Пхе шера 17190 центнер яккха езача диъ шера 24203 центнер Даьхенга дIакхачийтай А. Картоевас.

— Дика етт, дикача Iасах хьахул, — йоах хьалха латтача доярка. Ше леладеча доахах хIаранегара цхьацца Iаса кхелаьд цо. Цхьабакъда, Iаса дикача фух хилар пайда бац цунах шинар хиннача хана дикача доярка кара из ца кхоаче.

Иштта кийчду цо ший доахан. ХIанз А. Картоевайга 6 шинар да. Иштта шинараш долаш хьанийцадар цо хIанз районе а республике а рекорда гойташ дола ший доахан.

— Пятилетка чакхйоала шу бехктокхаме да хьайбаш леладераша, — йоах доярка А. Картоевас. ХIана аьлча, ерригача пятилетке даьчун итог ю ха хьетIахсеч. Декхар тIадиснайта йиш яц. Цулухьа тха боахама берригача хьайбаш леладераша парте правительства лоархIамерча документаша дегаи дIаоттадаь шерра социалистически яхь йоржаь къахьеш ба укх шера. Тха боахаме бархI саг ва хIанзале шоай пятилетка кхоачашъяь.

ДIададахача шера итогаш еш хьайбаш леладераша де дезараш дувцача хана укх шера керда декхараш тIанийцал.

Пятилетка чакхйоалача шера ше кхоабача доахах хIаранегара 3000 килограмм шура яккха дош деннаь коммуниста А. Картоевас. Дукхагlдола доахан дакха деналарах летташ деце а хIара кхоабача Iаттагара цо йоаккха шура 7 килограмм я.

— Дукха ха йоацаш республика хьалха латтача доярка ша яздаьча письмоца жоп а луш ер шу беркате хилийта хьожаргья со, — йоах Картоева Анис.

ДIададахача шера хьайбай продукташ дукхагIа яхара яьржача Ерригсоюзни социалистически яхье дакъа а лоацаш ший балха тIа толам баьккхабах укх деношка СССР Лакхехьарча Совета Президиума указах III степена Къахьегама Сийлен орден еннай цунна.

Т. АРЧАКОВ.

СУРТА ТIА: Ленина орден лелаю республика цIи хеза доярка А. Картоева.

Автора сурт.

ДИЦЛУРГДОАЦА ДИ

Бокъонца дола цIей дар Ведана района кагирхошта 1 марта.

Республике эгтара хьалха комсомольски документаш хувца бокъо еннача кхаь районни комсомольски организацех цаI я Веденски яр. ХIана еннай цунна иштта бокъо? Из еннай цо комсомольски болх дика баьндаь, кагийча наьхен мехкарийн вахаре хулача цу лоархIамерча событена хIара комсомольца политически сакхетами къахьегама хьинаре лакхдаь, из дика кийчъенна накъаендаь.

Комсомольцаш массаза а Iомалу шоай боккхагIболча вежарашкара — коммунисташкара. Иштта хилар комсомольски документаш хувцара кийчо еча хана а. Партийни билеташ хувцаш Iоаьнча йоккхача опытах пайда ийцар, хIаьта коммунисташа новкъостал дир из кийчо яра.

Комсомольски билеташ хувцале хьалха кагийча наьхен мехкарийн из деза ди даькъала дувца баьхкабар парте ветеранаш, КПСС райкома викалаш, пионераш. Цига вIашагIкхийттабар диъ ноахалах бола нах.

Гулбеннараштa хьалхашка къамаьл дир Нохчашкахьа эгара хьалхарбарех хиннача, ткъоалагIча шерашка комсомоле вахача, хIанз персональни пенсионер волча коммуниста Кебиев Мохьмада. Цо дийцар шоаш кулакаштеи моллаштеи духьала лоаттабьча къовсамах, колхозаш вIашагIъеxкаш комсомольцаша лаьцача доккхача даькъах.

Шоашта юкъера новкъостий классови моастагIаша боабеише а, кхефа ца луш комсомольцаш социализм хьалъеш хиннача ерригача этапашка хьалхарча моттигашка лаьтта хиларах.

— ТIадувхачов биркъе, дуачун кхоачам боацаш, дIа-юха даха транспорт йоацаш дар тхо, — аьлар Кебиева. — ХIаьта а хьинаре кхоачашдора оаха тхоай декхараш. Шо иразе долча хана дахаш да, шо долла хIама долаш да. Иштта дола пергIата вахар шоашта кийчдаьча шоай парте яхар дизза кхоачашдеш хила деза шо.

Кагирхошта хьалхашка къамаьлаш даьча ткъаь иттлагIча шерашкарча комсомольцаши, Сийлахь-боккхача Дай-мехка тIема юкъе дакъа лоацаш хиннача коммунисташа «Сельхозтехника» районни объединене слесара Измаилов ИсмаIала, районни редакце болхлочо Садулеев ШахIаба дийцар шоашца хиннача комсомольцаша къонахчал долаш фашисташта духьала баьча тIемах. Цар хьоахадир хIана эскаре болча кагийча наха шоай даьй а даьй а тIема традицеш дIахо дегIайоалаеш хиларах.

— ТIом болча хана «Дерригa а фронта!» яха лозунг яр, дерригa дора моастагIчул котдовлара, — аьлар Садулаева. — ХIаьта хIанз шун лозунг хила еза «Дерригa ниа, дерригa хоар нийслагIа пятилетка толамца кхоачашъяра!».

Района комсомольций цIерагIа Орджоникидзе цIерагIча колхоза комсомольски организаце секретара, ВЛКСМ XVII съезди делегат хиннача Гардаев ИбрахIима комсомола ветеранашта дош делар боккхагIчаргара шоашка кхаьча эстафета района кагийча нахеи мехкарашеи сийленца дIахо хьоргхилара шоай ниа а ха а ца кхоеш хьинаре къахьегаргхиларах...

ХьатIакхоач дог тохадолийташ торжественни минуташ — комсомольски билеташ хувца доладеш йола ха. Эгтара хьалха билеташ хувца бокъо еннай районе дикагIболча комсомольцашта. Комсомольций сий деш цIе байракх а лаьца уралатт пионераш.

Дег чура боккхе ловца а баьккхе, ВЛКСМ райкома хьалхарча секретара Элесов Сайт-Ахьмада комсомольца Гардаев ИбрахIима дIалу сийлахь-боккхача Владимир Ильич Ленина портрет тIадола керда комсомольски билет. Массане а гIоараш тохарца даькъала вувц комсомолец.

— Аз дув буъ шоана, — аьлар Гардаева, — баьчча сурт тIадола ер билет сий долаш лелаДергхиларх, парте хIехача наькъагIа нийса дIагIоргхиларах.

Гардаев ше 10 класс ма-яьккхе а, шоай колхозе балха ваьхав. Цо болх баьб скотник волаш, жа Iу волаш. Ханна ше вIамига воллаше а опыт йолча боккхийча болхлоел тIехьа ца вусаш хьавенав. В. И. Ленин ваь 100 дизара накъаводаш къахьегама доккхий толамаш дахарах Ленински юбилейни медаль елар цунна, хIаьта цул тIехьагIа «За трудовую доблесть» яха медаль елар Гардаевна. Иштта дика толамаш доахаш хьаьоагIа комсомолец Берлине хиннача Дерригдунен фестивале вахийтар, хIаьта колхоза комсомольцаша ВЛКСМ XVII съезда делегаталла а хержар из. Дукха ха йоаццаш хиннача отчетно-хоржамий собране берригаш раьза а болаш шоай секретаралла хержав Гардаев. Из дика организатор, кагийча нахен мехкарашен сий деш вола кулгалхо ва.

Цул тIехьагIа керда билеташ делар комсомольцашта швейни фабрика хьалха латтача болхлошта Гацаева ПаьтIамата, Байсуркаева Мадинана, Биласова Зулайна, Веданарча юкъерча школа дика дешача а общественни вахара юкъе доккха дакъа лоацача а Демильханова Беллайна, Ленина цIерагIча колхоза колхозхочоа Сандова Марема, кхычарна. Верригa а нийс сага.

Комсомола а парте а ветерана Кебиев Мохьмада керда билеташ даькъала дувцаш лоаца баьккхар комсомольцашта.

Ленински комсомола хила ма-йоагIара смена Веданарча юкъерча школа пионерех кургхиларах дош луш рапорт делар цу школа пионерски дружина совета председателa Шахгиреева Аьсета.

Торжественно чакхдаьлар Ведана комсомольски билеташ хувца хьалхара ди.

Ю. ЮСУПОВ.

ДЕГ ТIАРА КЪОАБАЛДУ

ВурийттлагIа шу да со доярка болх беш йола. Атта караберзабаланзар сога айса хержа болх. Дукха низ, хьинар дIададахача опыт, говзал Iоаяра. ХIаьта хIанз цхьаккха балхах хувцаргбацар аз из доярка атта боаца болх.

ДIадахача нийслагIча пятилетка дьълагIча, къоастамбеча шера план 1900 килограмм йолаш хIара кхоабача Iаттагара 2674 килограмм а яьккха района дояркашта юкъе яьржача яхье хьалхара моттиг яьккхар аз. Бакъдар аьлча, цунах толам хетац сона. Шура алсамъяккха йиш хулийташ йола дукха торонаш йисар пайда ца эцаш.

Эстонски ССР «Вильянди» яхача совхоза дояркас Пейпс Лейда Аугустовнас КПСС ЦК Генеральни секретарага Л. И. Брежневга дахьийта каьхат, хIаьта новкъоста Л. И. Брежнева Пейпс Лейда Аугустовнайга дахьийта каьхат дувцаш хиннача собране, КПСС ЦК партега, советски халкъага даьча Кхайкарала жоп луш укх шера хIара кхоабача Iаттагара 3000 килограмм шура яккха социалистически декхар тIанийцар аз. ХIаьта республика дикагIболча дояркаша укх деношка берригача хьайбаш лелаераш-ка даь кхайкарал дег тIара къоабалду аз. Цунна жоп луш тIанийца социалистически декхар декабрь бутт тIаккхоачаш кхоачашде дош лу.

ЛаьрхIар кхоачашде торонаш йолаш я са. ХIара кхоабача Iаттагара шура яккхара хьалхарча квартала план кхоачашъяьй ткъестнех шийтта етт мара бетташ боацаше а. Вис бархI етт март бетта бахкаргба. Цул тIехьагIа кхы а алсамъяргья доахангара йоаккха шура.

Советски халкъо немецки фашисташта духьала тIом беш Сийлахь-йоккха Котало яьккха 30 шу дизара сийна айса леладеча доахангара шура яккхара ах шера план 1 май тIаккхоачаш кхоачашъе дош лу аз.

Я. АХМАРОВА,
Надтеречни района «Надтеречный» совхоза доярка, Къахьегама Цlеча Байракха орден лелаер.

дIахайтар правительство ха тIехьаьккха гIертилга, дIахо а къовсам лоаттабара тIахьехар халкъ.

Къилбаседа Кавказ а чулаьцар Ерригроссийски октябрьски стачко. 15 (28) октябре дена «забастовка ярах поездаш ца лелаш сайцай» Владикавказски машиннаькъа тIа. Забастовщикаш шек боацаш ба». Октябрьски стачко Iаьдалий гIулакхаш сов чIоагIа юкъагIдахарах массе метте хIана яцар аьнна болх беш яр болхлой организацеш. Грозерча станце вIашагIъеллаяр Владикавказски машиннаькъа Союза районни бюро.

Кхы а дукхагIа баха нах юкъе а увзаш боккха хулаш боагIар мехкара революционни болам. Ерригроссийски почтово-телеграфни гIулакхерча наьха забастовкана мутIахьа а хинна ноябре Нохч-ГIалгIайчене забастовка яьй Грозне, Воздвиженски, Шатоя, Ведана почтайи телеграфен болхлоша. Из забастовка декабрь бовлицца лаьттай.

24 октябре (6 ноябре) тIема хьал тIа я яьнна хьаккхайкаьй Грозненски Веденски округаш. «Лоамарой тебе» бIун командующелла хьожаву ший мукъагIа бIарчча дивизи а йолаш хинна инарал Светлов. ДIа мел кхаьчача низаш а деш, цо гуччахьа моастагIал юкъедехк къамашта, цу тайппара уж вIашка а кхеххаш. Цу гIулакхаша массава а эгIазвигав, цулухьа декабрь бутт болалуш Къилбаседа Кавказерча 76 саго кулгаш а яздаь наместника цIерагIа телеграмма яхьийтай из дIаволлакхавга лехаш. «Вахински къемат юха оттар кхераш», хIана аьлча цо ший провокаторски къамаьлашцеи кхайкаралашцеи Iалаьмате кхераме къамий антагонизм йовжаю маьрша бахача наха юкъе».

8 декабре дена Ерригроссийски декабрьски политически стачках дIакхийттаб Грозерча станце болхлой. 33 саг юкъе а волаш стачечни комитет вIашагIъеллай. Председателалла Байздренко, секретаралла Старжински хержав. Юкъарчал доацаш дола оперативни гIулакхаш чакхдахара исполнительни совет хержай Самойлов, Беднов, Байздренко, Шпиганович, Шишкин юкъе а болаш. Забастовкаца, машиннаькъагIа дIа-юха лелариа дувзаденнеи кхыдолеи дерригa дешаш городерен промыслашкарен болхлой, юрташкарен станицашкарен ахархой тIа а болаш еча болхлой собранешка дувцаш хиннад. Грозерча большевикаша цу собранеех пайда ийцаб шерра революционни агитаци яра. Декабре революционни Iаьдала функцеш кхоачашъеш хиннай стачечни комитет: болхлошта алапи дIатийннад, город продовольствеца Iалашъяра къаьстта поездаш вIашагIйийхай, и. кх. дI. Iаьдалаша бакъдеш хиннад. «делегаташа революционни гIулакхашта наькъах тоьал нийса пайда эцаш хилар».

ГIайтта хIирий тоIабе сихдена хиннад Iаьдалаш, «нагахьа санна гIалгIай хIирех дIакхийтта болх куле а», гIалгIаштеи нохчаштеи юкъе моллагIа а хила ца дезар хинна моттиг нийслой, области цу даькъа тIарчар кулгаш декхар духьа». Къилбаседа ХIирашкахьа гIайтта ахархой тоIабаьб. Нохчийн гIалгIайн районаш хьалйиза бIу чукийцаб. Лоамая нахах бола ахархой цхьаьне ца гIоаттийта вIаштIехьдаьннад Iаьдалий. 23 декабре (5 январе) тIема хьал тIа я аьнна хьаккхайкаю ерригa Терски область, хIаьта цун начальника ханна волча инарал-губернатора яраш санна йола йоккхий полномочеш лу.

25 декабре хоам кхаьчар Грозне Москвереи Ростовереи восстанеш тоIаяь хиларах. Стачечни комитето яьча решенегIа 26 декабре дена болх дIаболабир Грознерча болхлоша. Декабрьски политически забастовках герз кара а ийца восстани хиннаеце а, ийшаяле а, боккха лоархIам болаш хиннай из.

В. И. Ленина яьхачох, революце юкъмоттиг хиннача Москвера герз кара а ийца яь декабрьски восстани тоIаяьчул тIехьагIа массе метте низаш де долалу Iаьдалаш. 1906 шера 10 (23) январе тIема-полевой суд хьаелл Грозне. ТIанкI аьнна хьалйизай Грознера, Веданара, Назранера набахтенаш. Суд йоацаши дош ца тохкаши СибарегIа а Каспийски форда тIарча вахар доацача Чечень яхача гIайрен тIа а Iобахьийтаб итташ болхлойи ахархойи. Юрташка чухеккаш лийннай карательни отрядаш каст-каста герзи кхыметтел йоккхий топаши юкъе а йоакаш.

Духьал чу а хехкаш низаш дарца цхьана паччахьа Iаьдалаша мога а даьд, дуккхагIча хана шоаш а вIашкайийттай гонахьара гIалгIай юрташ оарцагIъяьхкача Яндарерча гIалгIашеи гонахьара казакий станицаш оарцагIъяьхкача Троицки станицерча казакашеи. ГIалгIай ахархой викалашта цкъа санна дуккхаза а лехар дарах областной центрере еначa бIухой отряло, моастагIал юкъе денача оагIошта юкъе машар бе безача метте, Яндаре йохаяьй. Из бахьан долаш, дизза доацаш даьча лоархIамегIа, гIалгIашка 12 саг вийнав, 11 сага хала човнаш яьй. «...ГIалгIай шоай дезал а тIехьа хьунашка юкъе хьалчубахаб, вIашка деш хиннa дов дикад». Яндаре бахача наха селдара къиза низ тIаоттабарах массе метте эгIазал хьайнай, хIаьта наместника, общественностах ца воалаш, укхаза ший викал вайта вийзав. Наместнина ше еннача отчета тIа цо яздора, нагахьа санна герз кара а ийца йов доладара беце а, из дIахо гаьна даларан 29 мае топаш вIашкаеттаран керттерча бехке бараш административни нах ба, хIаьта цхьадолча даькъе бIун отряда начальник а ва» яхаш.

Боккха революционни гIоттам бар 1906 шера июне—июле Грозненски промыслашка хинна забастовка. Бетта лаьттар из забастовка — 14 (27) июнера 13 (26) июле кхаччалца, Грозненски мехкдаьтта промышлении районера берригаш а хIана бац аьнна бола болхлой бар забастовка еш, 10 эзар гаргга саг юкъе а волаш. Забастовкана кулгалдеш яр 40 сагах лаьтта стачечни комитет, хIаьта цо а шийцара 15 сагах латта «Кулгалду комисси» хержар. Цунна юкъебахар: В. Иванов, Г. Александров, П. Ерохин, В. Пилявский, Ф. Балабаев, М. Аушев, И. Кравченко, кхыбараш.

ЦIий Iодахийта промыслашка тIаэза бIу боллашехьа а, болхлоша дIадехараш предпринимателаша цхьана оагIорахьара кхоачашде ца тугашехьа а, тIехьашка ца боалаши цхьа барт бслаши латтар болхлой. Цу гIулакха доккха хIама карагIдаьнад 1906 шера бIаьстии аьхкии болх беш Н. Горбштейн, П. Ятович, В. Соколов, Г. Вартазаров, П. Беднов, Дм. Раздорский, кхыбараш а болаш хиннача партийни организацена. 1906 шера гуранха 600 член вар Грозненски партийни организацена юкъе.

Шоашта доккхий зенаш хулаш хилараха болхлой духьале кагье шоаш гIертарах хIама хургдоацилга гуш хилараха, болхлой викалашца переговораш яьзеи цар дIадехараш керттерча даькъе кхоачашдензеи баьннабац предпринимателаш. Паччахьа Россе эгтара хьалхарчарца грозненски промыслови болхлошта эгтара керттера карагIдаьнна хIама дар 8 сахьата балха ди оттадайтар.

Мехкара революци южаш йоагIар, цхьабакъда, бокъонца тоIаяь яланза яр. 1907 шера феврале В. И. Ленина яздаьд: «ХIана бIаргаш дайнараштa а бIаргаго деза шоашта хьалхашка эттар конституционни а йоацаш, дуккьал революционни кризис хилар» (Соч. бизза гуллам, т. 14. оагI. 382). 1907 шера болхлой массехк стачкеи демонстрации хиннай Грозне. Масала, 8 марта грозненски мехкдаьтта промыслашкарча болхлоша наьха санна бунт хьоайир. 1906 шера июне—июле хиннача забастовка кулгалхоех цаI хиннача, лаца а лаьна СибарегIа вахьийтача В. Иванова тадоаккхаш 1907 шера 1 Май Грозерча болхлоша городской забастовка яра белгалдаьккхар, мехкдаьтта промыслашка массехк йир. 17 мае болхлоша дIадехарагIа 1906 шера 13 июлера «Протокола» керттера пункташ бакъъяь хьахьоккханзеи уж кхоачашъергхиларах дош даланзеи баланзар мехкдаьтта дай.

Низаш тIалаттташехьа а, Къилбаседа Кавказа социал-демократически организацеша, цу даькъе РСДРП Грозненски комитето а, шоай революционни гIулакхаш сацийтадац. 1907 шера март бовш Грозненски, Владикавказски, Дербентски комитетийи Порт-Петровски, Темир-Хан-Шурински, Моздокски, Минераловодски группий викалаш юкъе а болаш Терско-Дагестански союза IV конференци хилар Грозне. Конференце дакъа лаьцар решающи голос йолча 12 делегато, цу даькъе Грозненски организацегара 11, Владикавказски организацегара 1: И. Горбштейн, Кашинин, В. Несчастный, С. Романов, Фикун, Алексей II, Г. Вартазаров, Иванов, Викторов, Г. Неживой, Ятович Петр, Элердов Васо, совещательни голос йолча 4 делегато. Конференце парте V съезда повестка йийцар, цу съезде вахийта делегат хержар.

1907 шера апрель бутт бовш, 1 Май дезде кийчо е йолаялале хьалххагIа, низ тIаоттабир Грознерча организацена. Лийца а лийца суде белар РСДРП Грозненски комитета хьинарегIа бола членаш. Г. Вартазаров, И. П. Ганилевский, Д. И. Щетинин, кхыбараш. Лоацачa хана чухьежа Г. Вартазаровгара дукха марксистски литература лихьад: «РСДРП Программа», листовкаш, брошюраш, кхыдараш. Цхьадараш укх тайпара цIераш йолаш да: «Думеи социал-демократии», «Новкъосташка яздаь письмо», «Салташцара къамаьл». «Шидуне», «Правительствени шайка», «Черносотенни партеш», «Учредительни собрани». и. кх. дI. Май бутт бовш лийца а лийца суде беннаб болхлой И. Соколов, И. Григорьев, В. Архипов, хIаьта иштта Богомазов, Тавадзе. Уж берригаш а «РСДРП Грозненски комитетаца» ба яхаш бехке бора.

Уизара ха я яхаш массе метте низаш тIалоаттадора ахархошта, «бунташ хьеешитешаме боацаш» бола ахархой лувца а лувцаш, суд ца еш дош ца тохкаш, СибарегIа Iокхухьийтар административни гIулакхаш тIаьча наха. Масала, Назрановски округа начальника еннача распоряженегIа лийца а лийца набахта бехка Бердукиев Изнори, Богомиров Тиси, Акмурзаев ГIазмахьмад, Мархушиев Исуп, Актамиров Баби, Евлоев Iаддали Солсбики, Куркиев Ипель, Чергизов Товсолта, кхыбараш. Уж берригаш а «правительствана духьала пропаганда ярах», «Iаьдала духьале ярах», «политически гIулакхашта лийца боахкараш» лоархIаш бар. Революци хьайнача шерашка Нохч-ГIалгIайчене нагахьа юрт йисаяле тамаш я иттех а кхы дукхагIа а саг набахта воллаза е СибарегIа вахьийтанза. гIод ца тохаш.

«ГIод» тохари даккхари укх тайпара хул: «бунт хьееча» юрта бахача наха 2—3 ди далалехьа дIаяла езаш тIайожайова ужжал топаш, патронаш, шалташ, и кх. дI. Шоаш дIадехараш нийса доацилга а хозш, «дIа ца луш «дисача» герза белггалара мах оттабора. Масала, 1907 шера 6 августа бIухой отряд яхийтай Къасима. Цунна тIадаллад «Старшинана духьале ярах» бахача нахагара 50 топи 2500 патрони йоаккхилга, «дIа ца луш йисача» топах 50 соми патронах 1 соми мах боаккхилга. Йоккхача АтагIа баха нах декхарийла бар 3 ди далалехьа 100 топ, 2000 патрон, 500 шалта дIаяла, «дIа ца луш йисача» топах 50 сом, шалтах 10 сом, патронах 50 кепиг дала.

Низаш чIоагIагIа тIалоаттадешехьа а, дIахорча шерашка а къовсам лоаттабаьб Грозненча болхлошеи Нохч-ГIалгIайчерча ахархошеи царазманеи доал деча, хьал долча классаштеи духьала.

Революцена юстара латтацар эскар а. Большевикий стратегеней тактикаеи юкъе лоархIаме моттиг дIалоацар революционни эскар вIашагIдоллараx долча дешо. 1905 шера бIаьсти терска полицейски Iаьдалаш ледкъар: «бIуна юкъе пропаганда ераш гучабоалаш бац... ХIаьта а бIуна юкъе Iаьдала духьалара прокламацеш тIа-тIа дукхагIа йоаржаеш латт».

Революце шерашка Грозне болхлой собранешка, митингашка ухар салтий, болхлой демонстрацеш цар лелхае ца тугаш дуккхаза а моттигаш хиннай, шоай начальникашта хьалхашка дош а оттадаьд. Революционни агитаци а яь, духадедах кхийттачул тIехьагIа нах духьалбувлаш а моттигаш хиннай иштта Воздвиженскерча, Веданарча, Шатоерча гарнизонашка а. Революци йолаеннача шерашка Iаьдала порядкашта духьале ярах, революционни агитаци ярах Нохч-ГIалгIайчене итташ салтий лийцаи судаш яьи моттигаш хиннай.

1907 шера 3 июне II Паччахьалкхен Дума дIаьккхай, социал-демократически фракци лаьца чуеллай. Цу хьан хана арадаьккхад юкъарчал доацаш дола доал крепостникашка-помещикашкеи йоккхача буржуазегеи хулга III Думе Iалашдеш дола керда хоржама закон. Революци ийшай. Реакци йолаеннай мехка.

1905—1907 шерашка Нохч-ГIалгIайчене лаьтта революционни къовсам эрсий эгтара хьалхарча революцех дIахадa йиш йоаца цун дакъа хиннад. Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхоша цунна юкъе дакъа лоацилга кийчдаьдар Россена юкъе а йолаш реформа хинначул тIехьагIа из дегIаахаро.

Революци йолча юкъагIа Россе болхлой классаца цхьана революционни кхетама йоккха школа чакхъяьккхай Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхоша. Паччахьа Iаьдалчуа, казакаштеи лоамарошкеи болча хьалдараша вIаштIехьа ца яийта гIерташ къахьийгалале а, чIоагIъеннай эрсийи лоамани халкъий интернациональни цхьоагIо, чIоагIденнaд цар доттагIали вошали.

Ийшаяле а, Россе дерригача халкъий исторе чухь йоккхагIйола событи а хинна дIаэттай 1905—1907 шерашкара революци. 1905—1907 шерашкарча революце халкъах болча дукхача нахен большевистски партеи Iомаяь политически опыт боккхача лоархIаме хиннай дIахорча революционни къовсаме. «1905 шера хиннар санна йола генеральни репетици яь ецаре, — яхад В. И. Ленина, — буржуазни февральски санна а иштта пролетарски октябрьски санна а йола 1917 шерара революци хила йиш йолаш хургьяцар».

А. ХАСБУЛАТОВ,
исторически Iилмай кандидат, Нохч-ГIалгIай пачхьалкхен университета доцент.

ДАЙ ГIУЛАКХ ДИЦ ЦА ДОЛИЙТАШ

Беррига советски нах тIатIIа кийчо еш ба фашистски Германел советски халкъ котдаьнна 30 шу дизара баха ма-боаггIа накъа бахара.

Студенташта интернациональни, атеистически, тIема-патриотически кхетам балара даьр кIезига дац тха училище.

1974—75 дешара шера пхьоалагIча семестра кхаь бетта Малгобекски района тIема сийлен моттигашка, къаман турпал Шерипов Асланбек веннача моттигашка гIолла баха хиннаб дуккха дешархой. Грозненски гарнизона бIухоша шоаза вIашагIкхийттаб, Шалински районе топаш кхувсаш занятеш чакхъяьхай. ВIашагIкхетараш массаза а концерташца чакхдийннад.

Iан каникулаш йолча хана «Премьер» яхача эстрадни ансамбло преподавателя В. М. Дубенина кулгалца Коталон 30 шу дизара накъадолхаш бIухой доакъошта лаьрхIа шефски концерташ кийчдаьд.

Классе боацача балха формаш тайп-тайпара я — тIема ветеранашца, тIема а политически а кийчон бэлха отличникашца вIашагIкхетараш, докладаш, документальни фильмаш, лекцеш ешар. 27-ча январе денз 9-гIа май хьатIахкаччалца ерригача группашка чакхйоахаш а чакхъяха лаьрхIа а я тIема тематиках йола беседаш, лекцеш, бIухошца вIашагIкхетараш, групповой вентаеташ арахецар.

Иштта дукха ха йоаццаш училища преподавателаца С. Д. Зубайраеваца городе-турпал Волгограде баха хиннаб шин группа студенташ. Студенташта тIема-патриотически кхетам луча дизза лакъа лоац училища военрука А. А. Наумовен клубни дисциплина преподавателя А. В. Балашовен. Хоза кийчъяь вIаштIехьъяьккхай училище «Цхьаккха вицвеннавац, цхьаккха диценнадац», «Граждански оборона», «СССР Гераацца кийчдаь Низаш» яха стендаш. Дукха ха йоаццаш училище чакхъяьккхар «Тахан студент — кхоана бIухо» яха тематически сайрен «Iоажалал хьалхавувлаш кхаьчар вахарга» яха дагахьара журнали. Кастта шоай шефашта — Грозненски района Первомайская яхача станица культура ЦIагIа хьокха кийчлуш ба студенташ из программа.

КПСС XXIV съезде ше къамаьл деш Л. И. Брежнева белгалдаьккхар цахаддаш массанахьа интернационалисташ хьалкхебе безаш хилар. Цу лоархIамеча деша боккха теркам тIабахийтар КПСС Нохч-ГIалгIай обкома пленуме. Культурно - просветительни училище дешархошта интернациональни кхетам балара лаьрхIа болх чакхбоах оаха. Вуриййта къаман викалаш ба училище.

Студентий вахаре боккха лоархIам болаш гIулакх хилар интернациональни доттагIала клуб хьаеллар. Клуба доакъошхоша вежарашха йолча республикай викалашца, халкъа демократе мехкий дешархошца вIашагIкхетараш, доттагIала сайренаш чакхйоахаргья, вай мехкā промышленносте, культуре, спорте карагIдаьлнар довзийташ альбомаши стендаши кийчдергда.

Сакъердаме яр дукха ха йоаццаш чакхъяьнна клуба заседани. Доазол дехьа хиннача преподавателаша А. Х. Хамидовас, А. В. Балашовас, Д. С. Гургеняна студенташта дийцар доазол дехьарча мехкашкарча вахарах, шоашта бIаргадайнар, КИДа созгIаташ делар.

Атеистически кхетам балара болх а теркам тIаухийташ лелабу училище. Чакхъяха лаьрхIа а хIанзле вахаре юкъейоалаь а дукха мероприятеш я училище. Царех я «Дына цIейш хьахиларах», «Дикачен вочен традицех» яха хаттарийн жопийн сайре, «Iилманхой дына духьала» яха дагахьара журнал, «Урдув—дIаяхача замах юхелиса во» яха беседа, «Искусствен дын», «Дунен тIа вахар хьахилар», «Дына морали коммунистически морали» яха лекцеш. Укх шера хьаелла дага да «Атеист» яха клуб.

ДукхагIйолча юкъерча дешара заведенешка санна тха а да тIема гIулекхи Iилман атеизми санна дола предметаш. Училище вIаштIехьдаьккха да «Даьхе лораеча» яха стенд, цига «Тахан Эскара мугIарашка гIулакх дика чакхдоаккх» яхача разделе гулдаь да часташкара педагогически коллектива баркал оалаш командираша ахийта письмош. Иштта бIухошкара уха каьхаташ, баркалаш.

ХIанз шйй беррига болх фашистски Германел советски халкъ котдаьнна 30 шу дизара кийчо яра тIаберзабаьб училища коллективо. Укх деношка училище чакхъяргья «Комсомол Сийлахь - боккхача Даймехка тIема 1941—1945 шерашка» яха теоретически конференци. Иштта цу цIейна лаьрхIа училища хьехархошен студенташен доккха концерт кийчбу.

С. АБАЗОВ,
Нохч-ГIалгIай культпросветучилища директора заместитель.

Цхьаккха а вицвеннавац, цхьаккха а диценнадац

ТIЕМА ДОАКЪАШХОШТА ХЕТАЯЬ САЙРЕ

Укх деношка Грозненски района Толстов-Юрта культура ЦIагIа Сийлахь-боккхача Дай-мехка тIема доакъашхошта хетаяь сайре хилар.

ЛаьрхIа цуна кийчо яьяр культура ЦIен болхлоша, «Загорский» совхоза месткома, комсомольски организаце.

Цига дакъа лоацаш бар «Загорский» совхоза болхлой, «Сайна а цу зIамигача сага хьалхара а» яха болам хьаллаьца механизатораш юртхой, тIема доакъашхой.

Гулбеннараштa хьалхашка доклад йир совхоза парторга А. А. Дурдиева. Цул тIехьагIа шоай тIема наькъех дувц Сийлахь-боккхача Дай-мехка тIема доакъашхоша — совхоза болхлочо — И. Дагаева, бухгалтера — В. В. Бокойс, птицеферма болхлочо М. Топаева, кхыбараша.

Сталинграде дIаболабаь Праге йистебаьккхаб шйй тIема никъ Лалаева, цул тIехьагIа дакъа лаьцад японски империалисташца хиннача тIемашка. Дуккхача совгIаташца белгалдаьккхад цун къонахчал, денал.

ТIема ветеранашта школа дешархоша-октябряташа монтаж йийшар, хIаьта художественни самодеятельноста доакъашхоша доккха концерт делар.

Цул тIехьагIа гулбеннараштa гобаь хиннача Ленинградах фильм хьеккар.

Н. НЕПРЯХИНА,
НГIАССР Культура Министерства методкабинета методист.

ЦIейна хетаяь арахийца лотерея

Вай республика къахьегамхошта чIоагIа езаенай Российски Федераце финансай Министерства ахчан-хIамай лотерея. Из бакъдеш дола масал — соахка 2 миллиони 700 эзари лотерейни билет вай республике бахача наха дIаэцар. Из фу яхилга да аьлча, из да Нохч-ГIалгIайчене вахача хIара саго шинлел совгIа билет ийца хиннад яхилга.

ХIанз толамца дIа-хьа даржаш латт наха юкъе Дунечхалкъашта юкъерча кхалнаьха цIейна хетадаь дола ахчанхIамай лотерейни билеташ. Цар тираж хургья 11-12-гIча марте г. Ставрополе.

Цу выпуске ахчани хIамайн кхаж боагIаш хургда 8 миллиони 243 эзари 600 лотерейни билет. Эггара боккхагIа бола кхаж боагIаргба «Жигули», «Москвич-412», «Запорожец» яхача автомобилашта.

Кхыдола ирзе билеташ дабашка кхажа пианино, телевизораш, магнитофонаш, тайп-тайпара радиоприемникаш, «Аврора-12» яха кинокамераш, «Чайка» яха а доцц копилга чу доахка кхалнаьха сахьаташ, 335 сом мах бола «ЗИЛ» яха холодильникаш. 30 кепигах яккха йиш я электрически самовараш, швейни машинаш, хIамаш ютта машинаш, «Оренбургский» тайпа петара цхаралаш, буклированни импортни кIувсаш, иштта кхыйола мах бола хIамаш. Лотерее иштта ловзадеш хургда ахчан кхажаш а, царна юкъе доккхий дараш а тIехьа — 200, 150, 100 сом. Арахийцача билетий маьхах 60 процент бар — 13 миллиони 320 эзари сом кхажа дIатокхаргда.

Лотерейни билетах даьккха ахчей кхаж бенача хIамач махи хьателаргба сберегательни кассаша. Яьккха хIама хьалургья е из яьккхачоа хьаяйтаргья торгови предприятешен организацешен.

ЦIейна хетадаь арахийца лотерейни билеташ эца ловш барий уж эца йиш хургья тикашка, сберегательни кассашка, бувзама предприятешка, «Союзпечата» киоскашкен, кинотеатрашкен, вокзалашкен.

С. СМАГИН,
Нохч - ГIалгIай республикански гострудсберкассай управлене воккхагIа вола инспектор.

ТЕЛЕВИДЕНИ

I ПРОГРАММА
4 март

9.00 — Передачай программа. 9.05 — Босбола телевидени. Iуйрийнара гимнастика. 9.20 — Кердадараш. 9.30 — Пушкина цIерагIча Московски драматически театра Островске пьесагIа йола «Невольницы» яха фильм-спектакль. 13.50 — Передачай программа. 13.55 — Босбола телевидени. «Дика да тха беша» яхача телевизионни документальни фильма премьера. 14.10 — «Ашарашцара эрсий поэзи». 15.10 — Сийлахь - боккхача Дай-мехка тIема исторе оагIонаш. «ТIом дIабахьар — керттерча Коталонгахьа дерзар». 1943-гIа шу. 15.40 — Босбола телевидени. «Шоана—тха иллеши халхара ашараши». 16.05 — Лев Толстой (йоазонхой дIаязъяь оазаш). 16.45—Босбола телевидени. «Орленок» яхача телестуде концертни зал. 17.20 — «Саги закони». 18.00 — Дунен халкъашта юкъера обозрени (нохчий меттала). 18.15— Идеологически балха практикацара. «Сийлахь - йоккхача Коталонна накъадолхаш. КПСС Ленински райкома шоллагIча секретара Вавибруса выступлени. 18.30 — «Дицлуш доаца вIашагIкхетар», передача дIахьу йоазонхочо Осиповс. 19.00 — Босбола телевидени. Телевизионни фильм-концерт. 19.15 — Босбола телевидени. Экрана тIа — кинокомеди. «Шокъаш карагIомадаьр» яха художественни фильм. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — Босбола телевидени. «Мехкарий». Иистеяьлча—кердадараш, передачай программа.

II ПРОГРАММА

18.00 — Кердадараш. 18.15 — Босбола телевидени. «Самукъане ноташ». 18.30 — «Нохч - ГIалгIайчу гIолла». Информационни программа (эрсий, гIалгIай меттала). 18.50 — Ховмаш, реклама. 18.55 — Документальни фильм. 19.05 — «Редакце яхьийта посылка» яха теникий театра спектакль (гIалгIай меттала). 19.50 — Киножурнал. 20.00 — Iаламе доттагIий телевизионни клуб. 20.30 — Телевизорашка хьажарий заявках дола концерт (нохчий меттала).

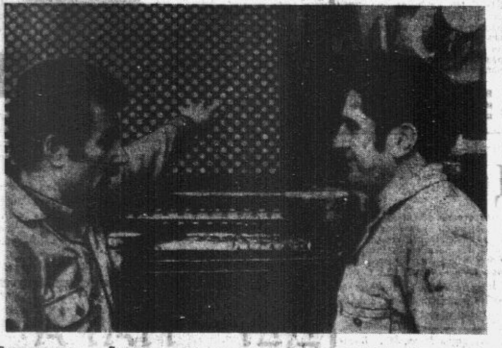
5 март
I ПРОГРАММА

9.00 — Передачай программа. 9.05 — Босбола телевидени. Iуйрийнара гимнастика. 9.20 — Кердадараш. 9.30 — «Хьона, къонах». 10.00 — Босбола телевидени. Экрана тIа кинокомеди «. Шокъаш карагIомадаьр» яха художественни фильм. 13.50 — Передачай программа. 13.55 —Босбола телевидени. Iилман - популярни фильмай программа. 14.20 — Некрасов. «Волга тIа». 14.50 — Обществоведени. «Къахьегамах дола закон». 15.20 — Литературни произведенеш экрана тIа яхар «Лейна синош» яха художественни фильм. 17.00 — «Iилма — тахан». 17.30 — Идеологически фронта бIухой. Агитатор Гайтамиров (нохчий меттала). 17.40 — «Ялат кхедара йоакхо йолаш». 18.00 — «Нохч-ГIалгIайчу гIолла». Информационни программа (эрсий, нохчий меттала). 18.20 — Киножурнал. 18.30 — «Комсомольски мугIарашка хьажар». 19.00 — Босбола телевидени. «3 шу дIадаьнначул тIехьагIа Америка» яхача телевизионни документальни фильма премьера. Автор Зорин. 19.55 — Босбола телевидени. Ког-соалоза фигурни хахкарах йола дунен чемпионат. Лоаппа программа. Колорадо - Спрингсера передача (США). 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — Босбола телевидени. «Илли-75». 21.50 — Босбола телевидени. Футболах йола европейски чемпиона кубок. «Бавария». Германе Федеративни Республикера передача. Перерывах — кердадараш, передачай программа.

II ПРОГРАММА

17.00 — «Вай советски нах да». 17.30 — Босбола телевидени. «Говза кулгаш». 18.00 — Кердадараш. 18.15 — Телевидене Волгоградски студе передача. 19.00 — Киножурнал. 19.10 — Шоана, бераш. 19.20 — Нурадилова цIерагIча Нохч-ГIалгIай драматически театра «Драматически илли» яха спектакль (нохчий меттала).

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

Социалистически Болгаре предприятешка шерра яржаш латт яхлагIа пятилетка чакхйоалача шера заданеш тIехкхоачашъяран БКП XI съезда баха ма-боаггIара накъа бахараяи тIехьара яхь. 8 марта цIерагIча Софийски фабрика коллективо лаьрхIад укх шера соахка хинначуница нийсдача 3,5 миллион метр дукхагIа кIадаш арахеца.

СУРТА ТIА: фабрика болхлой Тодоров Христон Любенов Георгили. Цар арахец СССР-ей кхыча социалистически мехкашкен экспортагIа дIадохийташ дола кIадаш.

БТА—ТАСС сурт.

АМЕРИКАНСКИ КАЛЕЙДОСКОП

ФУ ДОАККХ ШУШАХ

Америкера корайоагIаргьяц шоана бахача нахагара яьсса шушаш дIаийю пункташ. Цхьабакъда хьун юкъерча моллагIча кIаьда тIеи коанаIараштa юхен ядаш-м корайоагIаргья шушаш. Кхы а дукхагIа — йий, сокаш, мерза хин чухиина аьшка банкилгаш. «Автострадера банка» яхача дешаша хьахьокх хIаман хьуркмат ца деш хилар.

«Хьакхоачаш хIама ца хилча юха кхоачаргьяц» — дийшад корта боха наларалш чухиннача шушаш тIара къаьнарча федеральни законага хьежжа. Из правило дукха шераш хьалхагIа дена хьайоагIа моллагIча яьссача шушашта. Хьакхоачаш хIама дац яхилга, бакъдар аьлча, даьсса хабар да: яьссача шуша мах эцача хIаманна дIалаьрхIаб, хIаьта долче, юхаберзабеш а бац.

США президентацарча советникий комиссе цIаькха пайда эцара юхаерзаелга оттадаьд укх денношка, яьсса шушаш дIачулуча хана е керда хIама эцаш юхаерзаеча хана доагIар дIададаларах дола закон тIаэцилга.

ДОККХАГIДОЛА ДАКЪА

Оаххарий кортамукъа лелача а хIаьта хьежа ухараш, хьалхагIе айхха кораш дIа а къайле, автомобилаш чура царга хьежача а гуччахьарча зоопаркех чам бенна ба американцаш. Цу тайпарча заповедникех цаI я Вашингтонера къулбехьенгахьа бIаь совгIа километр дIахо уала «ломий мохк» оалаш яр.

Оаххарий аьла хетаргахьа йолча паргIатоне оагилга чу санна доацаш, кхыча тайпара да, укхаза-м цунна, кхыметтел джунглешкарчул паргIатагIа а я хIана аьлча цунна наха ханханнахьа ва хIама а кхухь, кхыметтел цергашта деш дола дарба а тIехьа, медицински ноккъостал делга вIаштIехьа а даьккхад.

Раьза хиина ломаш деба доладеннад. Дахьа моттиг йоацаш дукха Iайнад уж. Корта болча меттала аьлча, хоаттачул дукхагIа да уж «ломий рынке». «Ломий мехка» гIулакх деш бараша къаьстта шоай тайпарча тепчашца тIаьрскаш детт хIанз ломашта. ТIаьрскашта юхье дагIача гебегIаш чу — аьхха пхоара ца хулийташ йола гормональни препарат йоалл. Иштта тIахьожам оттабе лерхI укхаза ломаш дара...

Г. ГЕРАСИМОВ.
АПН собкор.
Нью-Йорк.

ЭЛИ БЛЭКА ТIЕХХЬАРА ТОССАВАЛАР...

Шерачен башха-хозачен Парк-авеню перспектива йоа а еш, Нью-Йорка центральни вокзала юххе урагIъяхай «Пан-Америкэн уорлд эйруэйс» яхача авиационни компание здани. Из Iалаьмате къаьстта доккха хет сайфангахьа лестача Iочубузаш латта малх цунна тIехьашка гIолла чубийрзача хана. Вешта, боккъал хоза хет из здани Iуйрийна а, хьалбоалаш латтача маьлха зIаьнараша из лувчасча хана.

Эли Блэка Iуйре, балха дIадолалу ха хержай. Вахаш цу Парк-авеню, укхазара массехк итташ кварталаш дIахо вар из. Балха дIаккхувлар из цунна йоагIаш хиннача шофер а волаш йолча лимузино. ХIаьта Блэка, бакъдар аьлча, каст-каста безам биаьб хIанзарча урбанизма образецах. Ца биаь хила а мег, уйлашкен йоакхонашкен ваха Блэк-м Теодор Драйзера шиӈ хана «титанаш» аьннача, хIаьта вай каст-каста «магнаташ» оалача бизнесменийн категорех ма варий. Миллиардни оборот йолча «Юнайтед Брэндс» яхача корпораце правлене председателя гIулакха тIа вар из. Массе тайпара да цун гIулакхаш: дулхи бананаши йохкилга, химикалеш хьаелга, ресторанаш, кхыметтел «Жилетт» яхача фирма гIорлаьнна лезвеш а, хIана аьлча сел дукха ха а йоацаш из фирма а, дий хьопа. Блэка шиӈ жилета чу елландаь. 1973 шера 115 миллион доллар пайда бир корпораце.

Цу тайппара, Блэка Iуйре хержай. «Пан-Американа» доалахьарча вIаштIардаьча цу лакхача цIеношкара 44-гIа этаж лоацар цун корпораце. Лакхача цIеношка хила ма-доаггIар, кораш айххийта тIачIоагIдаь да цигара цIенош. Каьхаташ чудоахкаду еза чемоданг етта йийзар Блэка кизгаех. Чемоданг бера а ийккха, чуйолаеннай квартал гаьна чгIача вокзала юххерча почтага кхаччалца, кхоачача кхаччалца, шийна чура каьхаташ дIа а ухийташ...

ХIаьта чемоданга тIеххьа чухьиддав Блэк а. Духхьал парк-авеню асфальта тIа тоссавеннав из. цу хана укхаза из моттиг тIаьк аьнна хьалйизза хулаш бола автомашиний водителаши хьал-Iо ухараши пецбоахаш в унзарбоахаш а.

Цу сахьате хиппад валар.

Хьаховчох, хIанзара кризис йолаелча денз эггара хьалхара тоссавалар да из. 1929—33 шерашка, США экономически кризиса бож-моарзагIана юкъе нийсъеннача хана, лакхера асфальта тIа тувсалулга мода а хинна дIадоладеннадар тишбеннаб аьнна эхь тIаккхоачачул валар дикагIа хетача, хIалак хиннача бизнесменашта юкъе.

Шеко йолаш хIама дац Блэка ше верах. Кепайоазонна лаьрхIа яьча заявлене тIа «гIулакхий халонаш» бахьан долаш да йоах. Бакъда, венначун доттагIчо, экономиста Элиот Джейнуэя «вай замалахьарча эмоциональни кризис бахьан долаш венна миска» ва аьлар Блэк.

Г. ГЕРАСИМОВ,
АПН соб. корр.
Нью-Йорк.

Турецки кепайоазоно беча хоамах мехкара хьабе болх боацаш биса нах 6,5 миллиона сагага кхаьчаб. ВIалла хьабе болх боацараш 3 миллион сагва, вож 3,5 миллион саг хьувкъам чуэцача хана болх беш бола юртбоахама болхлой ба.

МоллагIа хинна а хьабе болх хиларга сатувсаш бола итташ эзараш нах Турце масса а мIаьигера йоккхийча городашкарча къахьегама биржашка ух (сурта тIа).

ТАСС фотохроника.

СПОРТ

Грозненций толамаш

Харькове чакхъяьннай СССР-е хьалхара моттиг яккхара хьалхарча лига «А» класса командашта юкъера шоллагIа тур. Из дIайолалуш Ленинградерча «Динамос» 1:3 счет йолаш эшаяьле а цул тIехьагIа вIаштта пхеза котйоалаш лайзар Грозненски «Автомобилист».

Цхьатарра счет 3:0 йолаш вай мехкахоша котало яьккхар Еревана «Динамон» Бакурча «Мехсули» командашкара. ХIаьта иштта «Динамо» (Сочи), «Буревестник» (Тбилиси), «Алга» (Фрунзе) командий волейболистел а толашагIа хилар грозненцаш. Уж деррига вIашагIкхетараш 3:1 счет йолаш чакхдаьхар цар.

Ю. ГРОЙСБЕРГ.

БацовгIашта лаьрхIа

Доакъара свеклайи гидуаргийн хьувкъам 14—20 процент лакхбеш йола стимулятор кийчъяьй Воронежски университета Iилмахоша. Университета лакхамолекулярни соединеней химе кафедра проблемни лебораторе кулгалхочо профессора Михантьев Бориса дувц:

— Юххьанца дарегIа бедал ларде а йилла соединени хьаьяй оаха. Из соединени хьаеш чоалхане яц, культураштa обработка еча хана атта я, сага вIалла зение яц. Синтетически стимулятор шйй лоаттамга диллача Iалаьмате гарга я Iалама соединенешта, масала, бацовгIаех доаллача гликолеви кислотана. Стимулятор кийчъеча хана пайда эц непредельни эфираш оалаш ярех, колхашта кондитерски парфюмерни изделешта лаьрхIа шерра яьржача бедалах.

Воронежски областерча «Донской», «Высокий» яхача колхозий кхашка а кхыча боахамашка а экзаменах чакхъяьннай стимулятор: химически подкормка яьча доакъара свеклайи гидуаргийн хьувкъам дикка лакхбенниаб. «Витаминах» пайда эцара технологи чолхазне я: подкормка яра шийлача хи чу йошаю из. Из препарат диазза дарегIа я цу гIулакха хIанз лелаеча гетероуксинал.

Хьувкъам лакхбеча стимуляторий керда тайпаш лаха гIерташ ба хIанз Iилмахой. Масала, химикашен биологашен иззамо средство лех гаьнаш, масала, корсами гIа доаца кхыгаьнаши сихагIа дегIайоалаяра.

ДIайийнача хIамай хьувкъам лакхбеш йолча кердача стимуляторах дола хIамаш дувцилга дехаш письмош ух Воронежски университете Японера, Мексикера, ГДР-ера, Болгарера, кхыча мехкашкара. Информаци дIа-юха а енай, цхьана опыташ яра условеш кийчъеш а латт цхьана гIулакхаш леладара хьакъехьа яьча соглашене университет юваайолийтача горол Галлерча (ГДР) Мартин Лютера цIерагIча Университета биологашца.

Виктор КУЗНЕЦОВ.
(АПН).

ТIУРИЛГ

ШОАНА, БЕРАШ

Бахаш-текъаш хиннаб мари сесаги. Геттара къе-миска хиннаб цар боахам. ЦаI мара воI а хиннавац цар. ЗIамига вале а воккхачул хьинара тIехьашка варгволаш хиннавац кIаьнк. Цун цIи ТIурилг хиннай.

—Волле, кIаьнк, котама урс хьакха вайна, —аьннад цунга нанас цхьан дийнахьа.

Шийга нанас аьннар сиха кхоачашде дагахьа араваьнна ТIурилг тIанийсвеннав бага котам а йоаллаш цар котамий бун чура арадоагIаш латтача цогала.

—Боккъала, ТIурилг, дIадахийта со хIанз, чIоагIа мецада со, аз тIехьагIа доккха дика а дергда хьона, —аьнна дехар даьд цунга цогало.

— Долле хIаьта цогилг, согахьара мукъа ба хьона. — аьнна шиӈ котам а тIехьа цогилг дIадахийтад ТIурилга.

ХIаьта цIаьхха корах арахьежача ТIурилга нанна бIаргадайнад бага котам а йоллаш шоай коара ара додаш дола погал.

—Ай ва ТIурилг, гаций хьона цу цогало дIахьош латта вай котам? —аьннад цо.

—Гу нани, дика гу. Сона тIехьагIа дика дергда аьннад цо, аз дохийт из, — аьннад ТIурилга.

Кастта дас-нанас бовзачабезача нахагара говраш а йийха шоай агIе дIайийнача хьажкIашта макха баккха вахийтав ТIурилг. Делкъийна говрашка салаIийта дагахьа из Iохайна вагIача хана тIехьашкарча шиӈ кога тIа уpa а этта цунна хьатIайолаеннай цхьа йоккха ча. ЧIоагIа кхеравенная цох ТIурилг, хIаьта цох вада а вала а моттиг йоацаш висав.

—ХIанз хьойл хьа говраши дуаргда аз! — аьннад ТIурилг цхьаккха герз доацаш волга гучадаьннача чано.

—Ма вaa со, тха даь а наьна а цаI мара вaц со. ХIаьта е говраш а наьха я,— аьннад ТIурилга.

—Вуаргва укх сахьате-м! Сай вежарий а боалабеш со сиха юхайоагIа хьона. ХIаьта хьо укх меттера дIа а, юха а воале ираз а дайнад хьа,— аьнна дIаяхай ча.

Цох кхераенна эгаш, меттах ца воалалуш латташ хиннав ТIурилг. ХIаьта цигга мичара доагIа ца ховш тIакхаьчача цогало хаьттад.

—Хьо хIанав иштта гIайгIане, ТIурилг?

Долчча тайпара цогилгага шиӈ гIулакх дIадийнад ТIурилга.

— ВIалла а воха ма вохалахь, са доттагIа. Аз дергда хьона царна доагIар. Хьая Iа сога хьайгара кий, — аьнна ТIурилга кий шиӈ керта тIа а тилла, уллув латтача лакхача гаьн тIа а даьнна Iохайнад цогал.

Кастта шиӈ ши воша а воалавеш хьаккхаьчай ча.

— АхIа, сона ер кIаьнк тоъаргва, хIаьта шоана цхьацца уж ши гово я. — аьннад царех цхьание.

—ТIурилг! Ва ТIурилг! — аьнна кхайкад тIаккха гаьн тIа дагIа цогилг.

—Фу ях Iа, ва дади? — аьннад ТIурилга.

—Малаш ба уж хьона гонахьа латтараш? — хьаттад цогилга.

— «Гударгаш я алалахь, гударгаш я алалахь» — аьнна хьоастаенна чIоагIа дехар даьд цIаьхха цу оазах кхераеннача чарчаша.

—Гударгаш я ераш-м, гударгаш, —аьннад ТIурилга.

— Макха хьа кIалтIа а баькхе, цу тIа IотIайнлла кхоккхе а, — аьннад цогилга.

—Боккъала а кIаьнк дукха лозаергйоацаш яхкалахь тхо,—дийхад чарчаша.

— ДIахьоарчабе хIаьта, ТIурилг, цу гударгаш тIа гIолла сома муш,—аьннад ТIурилга кхоккхе а ча макха цергаш тIа IотIайнллача хана цогало.

— Шорттига хьоарчабелахь». — яхаш цар дехар дешшехьа а, ТIурилга эза муш а хьоарчабаь макха тIа IотIайнйхкай кхоккхе а ча.

— АхIа, воше, волле хьо хIанз цIа. Дикача новкъа хилва хьо. Дика чан дулх а дуаш Iа доаккхаргда Iа хIанз, —яьхад гаьн тIара Iо а даьнна хьатIаденача цогало.

АБО МАЛЬСАГОВ.

САМОЛЕТО УДОБРЕНЕШ ТУВС

Дика лел гурахь ялаташ дIадийнача кхашка минеральни удобренеш тассара балхаш Урус - Мартановски районе.

Района къахьегамхошта доккха новкъостал ду Грозненски юртбоахама авиаце командир Дарсигов Аслан керте латтача экипажо.

Графикал дикка хьалхагIа «Горец» яхача совхоза 2000 гектар кхаш тIа удобренеш тайса яьлар из ханал массехк ди хьалха.

ХIанз цу районерча «Красноармейский» совхоза кхаш хьаьндеш ба авиатораш.

Дика болх бу экипажа членаша: шоллагIча пилота комсомольца Федоряк Александра, техника Перезолов Александра, механика Дворников Станислава. Авиатораш чIоагIа раьза ба шоай гIончашта — совхоза болхлошта механизированни хьисапе удобренеш самолета тIа юттача автопогрузчика водителя Ахмиев Лаьчийнен загрузчицайна Юсупова Зарайнен.

Т. ХАШАГУЛЬГОВ.

ТОАДАР

Укх шера 1 марта арадаьннача газета тIа редакце болхлой бехкагIа гIалат нийсденнад. Редактора зам. М. М. Хамхоев язде дезача редактора зам. М. М. Мусиев яздаьд.

Редактор
Т. А. ТЕБОЕВ.

РАДИО

4 март

6.30 — «Юртара вахар». 6.50 — «Масала низ» яха корреспонденци. 7.20 — Республикански газетий обзор. 8.25 — «Бlаьстий тIайовгIа» яхача иллей концерт (гIалгIай меттала). 16.00 — Пропагандиста долча новкъостала. «Саг ше социализм хьинар долаш хилар социалистически хьисаперча вахара лоархIамера гIулакх да» яха философски Iилмай кандидата Слободянюка беседа (нохчий меттала). 16.15 — Москваи динамоцний почнах (нохчий меттала). 16.30 — КПСС Центральни Комитета 1965-ча шера мартовски Пленума 10 шу дизарга. 16.45— «Мастер — производства дог» яха корреспонденци.

5 март

7.20 — Республикански газетий обзор. 8.25 — Сийлахь йоккхача Коталон 30 шу дизарга. «Тхо юхадоагIаргда» яха Бокова очерк. 8.40 — Ашараш. 8.45 — «Къона тIехье» (нохчий меттала). 16.00 — Интернационализма уйла йолаш. № 1 йолча юкъерча школера передача. 16.15 — «Къахьегама коллектив кхетамца нах кхебара балха центр я» (нохчий меттала). 16.30 — «Юртара вахар». Ялат хьувкъара кийчо ю Iай (нохчий меттала). 16.45 — «Встречни плани яхьи» яха корреспонденци гIалгIай меттала). 18.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гIалгIай меттала)). 19.20 — «ХIанзара ханара къона саг» яха радиовыпуск (гIалгIай меттала). 19.50 — «Ашарашцара Нохч-ГIалгIай поэзи» яхача циклацера передача (нохчий меттала).

ХАОТТАМ

Тахан республике гIоллен Грозней хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, къилбаседа - малхбузехьара секундера 5—10 метр чIоагIа мух а хьекхаш ха хилен фегара температура республике гIолла 5 градусага, Грозне 2 градусага кхоачаш шелал йолаш хилен тарлу. 5 мартера 8 марта кхаччалца морхаш а йолаш, лоадама йоачан а йоацаш, денош чакхдоалаш лоацача юкъа догIа а делхаш, йиккхача хана дохк а доаллаш, бе-беча оагIорахьара секунде 3—7 метр чIоагIа мух а хьекхаш ха хилен фегара температура буйсашка хьалхарча юхьиге 9—14 градус, II-ча ах юкъагIа 2—7 градус шелал йолаш, деношка 1—6, денош юкъедахача хана 4—9 градус йIовхал йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364051, г. Грозный, Ленина улица 9 (3-гIа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. — 3-39-11; [illegible] секретаре—3-34-38; партийни вахаран культуран отделаш — 3-61-46; промышленноста отдела — 3-42-30; юрта боахама отдела — 3-42-28; письмай отдела — 2-80-71; бухгалтере — 2-54-30.

НАШ АДРЕС: 364051, г. Грозный, ул. Ленина, 9 (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-96; зам. редактора—3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни и культуры—3-61-46; отдела промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства — 3-42-28; отдела писем — 2-80-71; бухгалтерия — 2-54-30.

Газет арадуьал шинарей, оршот, шоттин деношка.

«Грозненский рабочий» издательства типографи. Революци проспект 7/84. Типография из-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции 7/84.

Заказ № 1445.